

Masteruppsats i Offentlig förvaltning HT 2013

Förvaltningshögskolan, Göteborgs Universitet

Lisa Hagstedt

Handledare: Ylva Norén Bretzer

Examinator: Gregg Bucken-Knapp

Stadsutvecklingspolitik i två second cities under ett decennium

En jämförelse mellan andrastäderna Antwerpen och Göteborg

Sammanfattning

Den ökade urbaniseringen och den demografiska utvecklingen ställer allt högre krav på storstäderna. Detta eftersom storstäderna både måste kunna förse alla medborgare med välfärd samtidigt som det ställs ökade krav på expansion genom nybyggnation av bostäder och infrastruktur. Städerna har därmed fått en allt större betydelse och det har utvecklats en konkurrens bland världens städer. Det är inom denna kontext som stadsutvecklingspolitiken (eng. *urban politics*) grundar sig. I denna studie läggs fokus på en kategori av städer som inte fått särskilt stor uppmärksamhet inom forskningsområdet stadsutveckling, nämligen *second cities, den andra staden*. En entydig definition av vad stadsutvecklingspolitik är och vilka sakfrågor som inbegrips inom begreppet finns inte. Syftet med denna studie är därmed att bidra med empirisk och teoretisk kunskap om vad stadsutvecklingspolitiken innehåller och att försöka synliggöra vilka eventuella förändringar som har skett i de för studien två centrala städerna. Syftet uppfylls genom en dokumentstudie av Antwerpens och Göteborgs kommunala budgetar. Studiens teoretiska ramverk består av teorier för stadsutveckling, budgetteori samt teorin om den kreativa klassen. Dessa teorier bidrar med förståelse för stadsutveckling som politikområde och hur dess utveckling kan förstås genom Floridas teori om den kreativa klassen.

Resultatet visar att det finns både likheter och skillnader i hur de båda *second cities* har valt att formulera sin stadsutvecklingspolitik. Det går även att påvisa att det har skett en utveckling i politiken där vissa sakfrågor har ersatts av andra, medan vissa frågor är beständiga över tid. Det går att utläsa ett antal dimensioner som är de samma för de båda *second cities*, men att de väljer att prioritera olika sakfrågor inom dessa. De övergripande frågor som de båda *second cities* arbetar med är *tillväxt, attraktivitet hållbarhet* samt betydelsen av att vara en *global aktör*. Vad som påverkar vilka sakfrågor som de olika städerna väljer att prioritera går att härleda till de lokala förhållanden som finns i respektive stad. Flertalet av de prioriterade sakfrågorna var förväntade svar, men det har även framkommit mer oväntade resultat. En sådan fråga är Göteborgs prioritet för att höja *tryggheten* i staden.

Nyckelord: *second cities*, andrastaden, stadsutveckling, stadsutvecklingspolitik, budgetteori, den kreativa klassen, Antwerpen, Göteborg

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	5
1.1 Problemformulering	6
1.2 Syfte	8
1.3 Frågeställningar	9
1.4 Fortsatt disposition	10
2. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	11
2.1 Stadsutveckling	11
2.2 Budgetteori	15
2.3 Den kreativa klassen	18
2.4 Teorianvändning och analysverktyg	21
3. DESIGN	23
3.1 Metod	23
3.2 Val av fall	26
3.3 Kommunal struktur	29
4. STADSUTVECKLING I GÖTEBORG OCH ANTWERPEN	32
4.1 Planering	33
4.2 Prioriteringar	34
4.3 Bilder av framtiden	42
4.4 Tillväxt	44
4.5 Attraktivitet	49
4.6 Global aktör	52
4.7 Hållbarhet	53
5. SLUTSATSER OCH AVSLUTANDE DISKUSSION	57
Referenser	62

Figurförteckning

Figur 1. Analysverktyg	22
Figur 2. Europeiska kommunsystem	27
Figur 3. Tidsaxel för stadsutvecklingspolitikens utveckling i Göteborg	32
Figur 4. Tidsaxel för stadsutvecklingspolitikens utveckling i Antwerpen	33
Figur 5. Analys av resultat	58
Figur 6. Översiktlig modell för stadsutvecklingspolitik i second cities	60

Bilaga

Bilaga 1.	66
------------------	----

1. Inledning

Städer får allt större betydelse på den internationella arenan. EU bedriver en allt större och mer betydelsefull politik som är inriktad på Europas städer som ses som tillväxtmotorer. Dessa bidrar till utvecklingen i dess regioner och i förlängningen i hela Europa¹. De så kallade världsstäderna (eng. *global cities*), vanligtvis huvudstäder, är de städer som framför allt förknippas med denna syn genom att de bidrar med något mer än att bara vara en storstad i sitt land. En annan grupp av städer som också ses som tillväxtmotorer och som försöker vara en del av globaliseringen, är de så kallade *second cities*², staden efter huvudstaden. Second cities arbetar för att vara en del av globaliseringen och skapa relationer med internationella städer. Detta är något som världsstäderna, som ofta är huvudstäder, får ”gratis” genom att de har flera av de viktiga funktionerna. Huvudstäder är den centrala punkten i ett land och det är där makten finns och är där beslut som kan komma att beröra hela nationen och även utlandet fattas. Second cities måste däremot skapa sig en plats och funktioner som är efterfrågade på den globala marknaden för att inte glömmas bort. En metod för second cities att göra sig attraktiva för företag och invånare är att arbeta strategiskt på flera nivåer i samhället, exempelvis genom direktkontakter internationellt med exempelvis EU (Sager och Kaufmann 2013:3, Hodos 2007:315). Ytterligare ett synsätt är att stadsutvecklingspolitik har uppkommit genom att städerna fått en allt större betydelse i den allt mer globaliserade världen. Nationalstaten har tappat i betydelse och fokus har skiftat mot regionerna och sedermera mot städerna. Det har utvecklats en konkurrens och därmed en hierarki bland världens städer (Hodos 2007:318). I det spelet finns det förlorare, då tillväxten för vissa städer sker på bekostnad av andra. Dessa städer eller orter brukar kallas för ”shrinking cities”, avfolkningsorter (Fredriksson och Marntell 2013:14). De städer där tillväxten sker ses då som tillväxtmotorer för sin region och kan därmed vara bra för utvecklingen för avfolkningsorterna. Det är i denna kontext som stadsutvecklingen grundar sig på.

I denna studie kommer två olika second cities att studeras, nämligen Sveriges och Belgiens second cities, Göteborg och Antwerpen. Dessa är två exempel på städer som på olika sätt konkurrerar med andra städer i världen om vilken stad som kan anses vara mest attraktiv i den globaliserade världen. Denna konkurrens visar sig på flera sätt, ett

¹ EU:s politik för städer:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_final.pdf

² I studien kommer termen *Second cities* att användas eftersom den svenska översättningen *den andra staden* kan vara oklar och förvirrande i den skrivna texten.

exempel är att EU:s fokus på städer har sträckt sig så långt att det bedrivs tävlingar inom olika områden där EU:s städer ska påvisa att just sin stad är den bästa inom ett specifikt område. Ett exempel är EU kommissionens ”Access City Award”³, där EU:s mest tillgänghetsanpassade stad koras och där vinnaren för år 2014 är Göteborg. En annan syn på den konkurrens som finns är mer avgörande för städers överlevnad och tillväxt, nämligen att vara attraktiv för medborgare, företag och turister. Vad säger egentligen detta om den utveckling som håller på att ske och hur påverkas kommunerna och dess politik? Second cities är påverkade av detta ännu mer än huvudstäderna eftersom de inte har lika självklar plats i den globaliserade världen. De måste övertyga investerare, medborgare och turister att just deras stad är något speciellt och unikt (Hodos 2007:261f).

1.1 Problemformulering

Vad som inbegrips inom begreppet stadspolitik eller stadsutvecklingspolitik (eng. *urban politics*) är omdiskuterat. Definitioner sträcker sig från att det är den politik som förs på den lägre nivån, det vill säga inom den lokala politiken till en mer teknisk orienterad definition av stadsutveckling (John 2009:17). Min definition av tekniskt orienterad stadsutveckling är den vinkeln som yrkespersoner som samhällsplanerare och arkitekter kan ge och som kan innebära en diskussion om hur planeringen av staden tekniskt sett ska ske. Definitionen att all politik på den lokala nivån är stadsutvecklingspolitik är inte anpassad för den europeiska kontexten, då stadsutvecklingspolitik även skulle inbegripa den välfärdspolitik som bedrivs av kommunerna och regionerna runt om i Europa. Det förs dock en diskussion om att det håller på att ske ett skifte inom kommunalpolitiken, där allt större resurser läggs på en mer tillväxtorienterad politik till nackdel för de kommunala välfärdsuppgifterna (Dannestam 2009:23). Att definiera all lokal politik som stadsutvecklingspolitik är en allt för grov avgränsning. En mer snäv begreppsförklaring av stadsutvecklingspolitiken ger Hull och Hubbard (1996) om att det framförallt handlar om ett politikområde som har tagit stor inspiration från näringslivet och att det snarare rör sig om en tillväxtorienterad politik. Stadsutvecklingspolitiken syftar till att göra städerna mer attraktiva för att kunna locka till sig nya företag och kunna växa. Detta ska bland annat ske genom nybyggnation av bostäder och reovering av befintliga, byggandet av science parks och flaggskeppsprojekt samt som ren marknadsföring för staden (eng. *city branding*) (Hull och Hubbard 1996:153f). Det finns alltså inte en entydig bild om vad

³ EU kommissionens tävling, Access city award: <http://ec.europa.eu/justice/events/access-city-award-2014/>

stadsutvecklingspolitiken innebär för städerna i Europa och det kan därför inte sägas vara fastställt om eller hur densamma har utvecklats under de senaste åren. Studien grundas i tanken att det inte finns någon entydig definition av stadsutvecklingspolitik. Den definition vilken jag avser att använda som grund i studien är att stadsutvecklingspolitik är ett politikområde vilket syftar till att stärka städernas roll som de har inom den globalisering som sker idag.

En relevant diskussion är huruvida en alltför aktiv stadsutvecklingspolitik medför problem för städerna. Kommunens budget är begränsad och det blir ofta stora diskussioner när kommunen satsar på en tillväxtorienterad politik på bekostnad av de traditionella välfärdsuppgifterna. Den demografiska utvecklingen har en stor påverkan på kommunerna och dess begränsade budget är en stor utmaning för de flesta kommuner. En växande andel av befolkningen blir allt äldre vilket ställer betydande krav på kommunernas förmåga att leverera vård och omsorg av god kvalitet. Ytterligare en dimension av den demografiska utvecklingen är den urbanisering som sker och fortsätter i oförminskad takt. I storstäderna som ständigt växer innebär det att det krävs investeringar i bostäder, infrastruktur och kommunal välfärd (Häggroth och Andersson 2012:17ff). Detta ställer stora krav på storstäderna innefattande effektiviseringskrav på kommunerna samtidigt som de tvingas föra en expansiv utvecklingspolitik i form av en stadsutvecklingspolitik. Hur går detta ihop, och vad får det för konsekvenser för stadsutvecklingspolitiken? Den ökade urbaniseringen och den demografiska utvecklingen är inte något unik för Sverige utan är ett globalt fenomen. I Sverige har dock kommunen mycket av ansvaret för de traditionella välfärdsuppgifterna samt för stadsutvecklingspolitiken vilket inte alltid är fallet i exempelvis övriga delar av Europa.

Sveriges kommuner och landsting (SKL) anser att forskningsområdet för stadsutveckling behöver kompletteras med en mer praktikerrelevant och ämnesövergripande forskning som gynnar en helhetssyn av hållbara städer (SKL 2010:6). Studier inom stadsutveckling har inte tidigare undersökt om det finns några principiella skillnader på stadsutvecklingspolitiken i städer beroende på inom vilken kommunalstruktur som de befinner sig i. Är detta en faktor som avgör hur stadsutvecklingspolitiken formuleras? Går det att utläsa några principiella skillnader mellan två olika städer i Europa? I de studier som görs av framför allt Boverket⁴ är det ofta enskilda sakområden

⁴ Boverket är en myndighet för samhällsplanering, stadsutveckling, byggande och boende. Boverkets hemsida: www.boverket.se

inom stadsutvecklingen som undersöks och flertalet av Boverkets rapporter har en mycket teknisk karaktär. De rapporter som innehåller information om hur städer runt om i Europa arbetar med stadsutveckling ger oftast exempel på projekt som har bedrivits i olika länder och inte vad städerna eller länderna inbegriper i termen stadsutveckling. Det behövs därmed en tydligare bild av vad stadsutvecklingspolitiken innebär för städerna, vilka sakfrågor som är prioriterade och hur städerna definierar stadsutveckling.

Det dokument där kommunens alla politikområden möts och där de valda prioriteringarna mellan dessa redovisas är i den årliga kommunala budgeten. Genom att studera en kommuns budget går det att utläsa vad staden inbegriper inom sin stadsutvecklingspolitik. Detta är dock inte något som tidigare har gjorts, samtidigt som teorierna kring budgeten är relativt föråldrade. Budgetteori kan dock ge vissa svar till varför politiken utformas på ett visst sätt och vad det får för konsekvenser. Det främsta som har skrivits inom budgetteori är det som Wildavsky publicerade under 60- och 70-talet (Brunsson och Rombach 1985:13, Jönsson och Malmer 1977:44f, Bokenstrand 2000:10). Budgetteorin fortsatte sedan att studeras av fler forskare under 70- 80-talet men kom att till stora delar grundas i Wildavskys teorier vilka grundar sig bland annat betydelsen av de val och prioriteringar som görs i budgeten och vad det kan få för konsekvenser. Under senare år har dock inte mycket hänt inom budgetteorin. Detta trots att stora förändringar har skett i kontexten för den politiska budgeten. Om den politiska budgeten har påverkats av dessa faktorer är därmed relativt okänt. Denna studie kan därför bidra med att utveckla förståelsen för hur den kommunala budgeten har utvecklats över tid. Detta genom att studera hur de politiska målen är formulerade och se vilken karaktär som de har. Inom budgetteorin ges förklaringar, men dessa är som tidigare nämnt relativt föråldrade. Utvecklingsstrategier och politikområdet stadsutveckling är relativt nytt för kommunerna. Hur ett nytt politikområde utformas i den kommunala budgeten är därmed ett mycket intressant studieobjekt. Går det att applicera de föråldrade budgetteorierna på den nya stadsutvecklingspolitiken i de tillväxtbenägna second cities?

1.2 Syfte

Denna studie undersöker hur stadsutvecklingspolitiken i två olika second cities har formulerats och utvecklats under en tioårsperiod. Studien bygger på empiriskt material från två länder, Sverige och Belgien, och deras second cities Göteborg och Antwerpen. Syftet med denna studie är att bidra med empirisk och teoretisk kunskap om vad

stadsutvecklingspolitiken innehåller och att försöka synliggöra vilka eventuella förändringar som har skett i de för studien två centrala städerna. Syftet uppfylls genom en dokumentstudie av städernas kommunala budgetar i vilken jag utreder hur de formulerar sin respektive stadsutvecklingspolitik.

Det saknas sedan tidigare studier om vad som egentligen inbegrips inom städernas stadsutvecklingspolitik. Dessutom saknas kunskap om huruvida det har skett någon utveckling i stadsutvecklingspolitiken genom hur den formuleras i den kommunala budgeten. Det ges olika definitioner och förklaringar vilka både hänvisar till stadsutvecklingspolitik som förs på nationellnivå och på lokal nivå. I denna studie kommer stadsutvecklingspolitiken i städerna att vara i fokus. Genom att studera detta kan studien ge vissa svar till vad som kan inbegripas inom stadsutveckling och om detta är något som har utvecklats över tid och om det finns några principiella skillnader mellan hur stadsutvecklingspolitik formuleras i två skilda städer, i två skilda länder med olika kommunala strukturer.

Genom att studera städernas kommunala budgetar ses stadsutvecklingen i ett bredare perspektiv än vad som ges i många andra sammanhang. I budgeten möts kommunens alla ansvarsområden och politikerna gör genom budgeten olika prioriteringar. Genom att studera den kommunala budgeten går det därmed att utläsa stadsutvecklingens prioritet under de senaste tio åren och vad staden väljer att inbegripa i termen stadsutveckling. Studien, som är unik i sitt slag genom angreppssättet att studera stadsutvecklingspolitik genom den kommunala budgeten, kan därmed bidra med kunskap om vad städerna anser att stadsutvecklingspolitik är samtidigt som den bidrar med en förståelse för hur politiska mål förändras i den kommunala budgeten, vilket också kan komma att bidra till den relativt utforskade budgetteorin.

1.3 Frågeställningar

För att uppnå studiens syfte har följande frågeställningar ställts upp:

Frågeställningar

Vilka sakfrågor inbegriper de båda städerna, Göteborg och Antwerpen i sin stadsutvecklingspolitik under den senaste tioårsperioden?

Har det skett någon förändring av stadsutvecklingspolitiken under de senaste tio åren?

Går det, städerna emellan, att utläsa en gemensam syn på vad stadsutvecklingspolitik är och vad den syftar till?

Studien är delvis av induktiv karaktär, därmed är forskningsfrågorna relativt öppna. Detta för att få en så korrekt och bred bild som möjligt av vad stadsutvecklingspolitik kan vara samt, för att frågorna inte ska avgränsa möjligheterna till svar.

1.4 Fortsatt disposition

Den fortsatta dispositionen för studien inbegriper närmast ett kapitel med teoretiska utgångspunkter vilket diskuterar teorier för stadsutveckling, budgetteori samt teorier kring den kreativa klassen, samt att studiens analysverktyg presenteras. Detta kapitel har som syfte att ge en bredare förståelse för stadsutvecklingspolitik och för hur den kan förstås i den kommunala budgeten samt för hur förändringar av stadsutvecklingspolitiken kan förstås genom teorin om den kreativa klassen. Kapitel 3 beskriver studiens design och ger en förklaring till metod och en utförligare beskrivning av de två valda fallen. I kapitel 4 redovisas studiens resultat samt att en analys av detta ges. Slutligen, i kapitel 5 presenteras studiens slutsatser.

2. Teoretiska utgångspunkter

Som teoretisk grund i min studie har jag valt att fördjupa mig inom teorier om stadsutveckling, budgetteori, och teorin om den kreativa klassen⁵. Teorier om stadsutveckling ges som grund för att ge en förståelse till varför politikområdet är prioriterat för städerna och vilket syfte det fyller. I denna studie studeras stadsutvecklingspolitiken utifrån den kommunala budgeten. Då stadsutvecklingspolitiken studeras genom en genomgång av kommunala budgetar anser jag att det krävs en tydligare beskrivning av vad kommunala budgeten är, vad den står för och vad den bidrar med. Denna kombination anser jag både vara intressant och nödvändig då dessa båda områden, stadsutveckling och kommunal budget, inte annars brukar studeras tillsammans. För att underlätta studiet och förståelsen för den utveckling som kan ske inom städer har jag också valt att använda mig av teorin om den kreativa klassen som en potentiell förklaringsfaktor till stadsutvecklingspolitikens eventuella utveckling och förändrade inriktning.

2.1 Stadsutveckling

Stadspolitik eller stadsutvecklingspolitik (eng. *urban politics*) är ett politikområde som syftar till att stärka den roll städerna har i den rådande globaliseringen. Inom forskningsområdet stadsutvecklingspolitik skrivs det mycket om att det sker ett skifte där städer/kommuner styrs på ett förändrat sätt. Stadsutvecklingspolitiken har fått ökat utrymme och betydelse samtidigt som en uppluckring av den sedan tidigare mycket starka välfärdspolitik har kunnat skådas (Hall & Hubbard 1996:154, Hubbard 1996:1441, Dannestam 2009:169). Den bild som ges i den teoretiska litteraturen om stadsutvecklingspolitik och dess förhållande till övriga uppgifter som kommunerna och städerna har, är ofta mycket snäv. Situationen beskrivs som att tidigare var kommunernas enda fokus att förse sina medborgare med välfärd medan det på senare tid även har uppkommit ett fokus på tillväxt. Kommunerna har dock alltid behövt ha en tillväxtorienterad politik för att överleva, det som håller på att ske och som inbegrips i stadsutvecklingspolitiken är att kommunerna försöker göra sig mer attraktiva. Ett exempel på denna utveckling är att kommunen beskriver sig själva som städer. Staden ska vara en attraktiv plats där det ska finnas en god välfärd men även möjligheter för såväl staden och

⁵ Ytterligare en teori som kunde ha inkluderats är diskursteori som kan påvisa hur eventuella förändringar i budgeten sker och kan bero på. Eftersom denna studie är begränsad till två fall av second cities och med en begränsning i tid har dock den teorin valts bort. Detta för att studien inte har möjlighet att inbegripa de eventuella förändringar som kan ske inom budgetens och de båda städernas diskurser.

dess medborgare att växa och utvecklas. Denna utveckling kan ske på många olika sätt, men beskrivs ofta som stadsutvecklingspolitik, det är just detta som gör termen och politikområdet stadsutveckling så otydligt och mångfacetterat.

Stadsutvecklingspolitik är inte på något sätt unikt för Sverige utan är en utveckling som har skett till följd av den ökade globaliseringen. Det blir allt viktigare för enskilda städer och regioner att påvisa just sina fördelar och varför de hör hemma på den globala arenan. Det finns en ökad konkurrens mellan världens städer som en följd av att vi människor blir allt mer rörliga, både sett till var vi bor och arbetar. Det leder till att städerna måste vara tillräckligt attraktiva för att locka till sig medborgare, företag och turister för att stå som vinnare i den globala konkurrensen (Hubbard 1996:1442ff, Dannestam 2009:23).

En enkel definition av stadsutveckling är att det är studiet av hur städer utvecklas och omvandlas och vad det leder till för konsekvenser för människors livsvillkor och för miljön (Engström 2012:3). Stadsutvecklingspolitik innebär en tillväxtorienterad politik där kommunen exempelvis arbetar med platsmarknadsföring och investeringar i urbana utvecklingsprojekt. En viktig del av stadsutvecklingspolitiken är satsningarna för stadens medborgare. Många stadsutvecklingsprojekt har som syfte att höja attraktiviteten genom upprustning av staden genom byggandet av nya bostäder och renovering av befintliga bostäder och byggnader samt satsningar på infrastruktur. Det kan också innebära satsningar på science parks, konferenscenter, nya kulturbyggnader, turistattraktioner och businesscenters samt satsningar på stora ”flaggskeppsprojekt” i syfte att skapa en ny symbol för staden (Hubbard 1996:1442ff).

De svenska kommunerna har det övergripande ansvaret för samhällsbyggandet genom exempelvis plan- och bygglagen, det innebär mer konkret att se till att staden kan erbjuda goda och attraktiva livsmiljöer för alla människor och företag (SKL 2010:2). Kommunernas ansvar för samhällsbyggandet är mer betungande för vissa kommuner än andra. Det pågår en utveckling som kännetecknas av både stor befolkningsökning och hög ekonomisk tillväxt i storstadsregionerna. Detta brukar benämnas regionförstoring och innebär att allt fler orter inkluderas i samma lokala arbetsmarknad vilket leder till en koncentration av verksamheter i städerna. I dessa områden ställs det höga krav på en utveckling av staden som helhet för att staden ska kunna sörja för sina invånares välstånd samtidigt som staden ska kunna stärka de kringliggande orterna. Det är inom denna kontext som behovet av stadsutveckling i framförallt storstadsregionerna befinner sig (Engström 2012:5).

I policysammanhang är stadsutvecklingsperspektivet ett nytt synsätt på kommunerna och inte minst på storstäderna. Städerna ses som framgångsrika tillväxtmotorer för dess region och är den bidragande faktorn för regionförstoringen. Utvecklingen av att se på storstäderna som tillväxtmotorer har drivits på av storstäderna själva och då särskilt i arbetet med EU:s strukturfonder för att påverka formuleringen av dessa så att de ska komma att gynna storstäderna. Synen på att storstäder som tillväxtmotorer beskrivs därmed som att de har ett ”dubbelt åtagande”, det vill säga att både sörja för att alla invånare har en god välfärd och levnadsstandard och samtidigt vara tillräckligt starka för att fungera som tillväxtmotorer för den region som de befinner sig i. Idag finns det en situation där flera kommuner dras med avfolkning och en åldrande befolkning, dessa kommuners överlevnad är beroende av storstäders positiva utveckling som i förlängningen också påverkar dem. Med detta menas mer specifikt att Europas och Sveriges storstäder inte bara är centrum för tillväxt för sin egen region utan bidrar också till utvecklingen i ett mycket stort område och i förlängningen även för EU (Dannestam 2009:23).

Städerna och då särskilt storstäderna dras dock ofta med stora problem som kan vara till hinder för den önskade tillväxten. Ett av de största problemen i storstäderna är *segregation*. I stadsutvecklingspolitiska sammanhang är det specifikt boendesegregation som åsyftas. Boendesegregation handlar om rumslig åtskillnad och består av tre delar, demografisk, socioekonomisk och etnisk. Demografisk boendesegregation innefattar segregation i form av en åtskillnad i rumsliga fördelningar efter ålder, kön och hushållstyper. Socioekonomisk boendesegregation innebär att klass- och resursskillnader strukturerar befolkningens val av boendemiljö och etnisk boendesegregation står för den segregation som uppstår som följd av att vissa etniska eller religiösa grupper tenderar att samlas och avskärmas från andra grupper i samhället. Klassmässig och etnisk segregation har dominerat den svenska och internationella segregationsforskningen medan den demografiska segregationen inte har fått särskilt mycket uppmärksamhet vilket forskarna Andersson, Bråmås och Hogdal anser är mindre bra då denna kategori kan ha stora förklaringsvärden (2009:6). Demografisk boendesegregation innefattas alltid som en del av de andra kategorierna, men kan ge en tydligare bild av problematiken. Det kan ofta vara demografin som förklarar vissa boendemönster och inte endast etnicitet. Detta eftersom etnicitet inte är en homogen grupp och därmed inte kan förklara hela problematiken. Segregation har en negativ påverkan på en stads tillväxt eftersom de boende i ett område påverkas av varandra och av den miljö som man befinner sig inom. Det brukar benämnas som grannskapseffekter. Dessa effekter kan spridas genom sina grannars attityder eller

beteende men det kan också bero på omständigheter som på något sätt gynnar eller missgynnar de som bor i ett visst område på ett likvärdigt sätt (Andersson et al. 2009:37f). Segregation handlar dock inte endast om de ekonomiskt svagare områdena och effekterna där, utan även om de områdena med högre status.

Arbetet med att motverka segregationen i en stad kopplas samman med hållbar stadsutveckling och den sociala dimensionen på denna. Det talas allt oftare om att stadsutvecklingen ska vara hållbar och kopplas samman med *hållbar utveckling* (eng. *sustainable development*) (SKL 2010:4f). Hur hållbar utveckling är definierat och vad de innebär är otydligt. Den första definitionen, vilken också är den som är vanligast idag är:

”En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov (FN 1987)”.

Denna definition fick sin spridning 1987 på FN:s världskommission för miljö och utveckling⁶. Hållbar utveckling brukar förknippas med tre olika perspektiv, ekonomisk hållbarhet, social hållbarhet och ekologisk hållbarhet. Denna definition uppkom i Johannesburg 2002 vid FN:s toppmöte om hållbar utveckling. Dessa tre perspektiv ska ha som syfte att skapa ett kollektivt ansvar för att stärka arbetet på lokal-, regional, nationell- och globalnivå. Trots detta enhetliga antagande av de tre dimensionerna finns det flera olika innebörder av dessa också, och då särskilt för social hållbarhet (Kates et al. 2005:12). Eftersom det inte finns en tydlig definition av hållbar utveckling kan det leda till att aktörer skapar sina egna definitioner för att det ska passa in i deras organisation. Detta kan leda till att uttrycket blir urvattnat i praktiken då organisationen använder uttrycket för att förstå sig till något som den inte är eller till så kallad ”greenwashing”. Vilket innebär att hållbarhetsambitionen snarare blir en strategi för att framstå som attraktiv, modern och framsynt, än att stärka framtida generationers förutsättningar för behovstillfredsställelse (Montiel och Ramus 2005:378). Hållbar utveckling kan därför ses som ett begrepp som ligger till grund till en ständigt pågående diskussion och process för en positiv vision av världens utveckling (Kates et al. 2005:20).

⁶FN-förbundet, Hållbar utveckling: <http://www.fn.se/fn-info/vad-gor-fn/utveckling-och-fattigdomsbekampning/hallbar-utveckling/>

2.2 Budgetteori

Budgetens syfte är att åstadkomma effektivitet i de offentliga verksamheterna, hålla en god hushållning med statens eller kommunens resurser och tydliggöra behovet av prioriteringar mellan olika politikområden (Norén Bretzer 2010:116). Därmed är budgeten ett av de viktigaste styrinstrumenten som politikerna har till hands eftersom den är en spegling av vilka val de kommer göra och inte kommer att göra. Budgeten är ett dokument som genomsyras av politikernas prioriteringar av de offentliga resurserna. Budgetprocessen är dock inte ett typexempel på andra typer av policyprocesser, det är en viktig och en unik arena för politik. Den har så pass stor betydelse eftersom det är det dokument som avgör hur fördelningen av välfärd kommer att vara (Bokenstrand 2000:9ff, Rubin 1993:1f). Att budgeten är ett så starkt styrinstrument för politikerna kan också bidra till diskussioner bland medborgare som inte håller med om de prioriteringar som politikerna har valt att göra. Budgetens styrka som styrinstrument kan därmed uppluckras om politikerna inte vågar prioritera de frågor som för dem känns viktigast och mest angelägna för sin verksamhet med rädslan för att inte bli omvalda inför nästa val.

I den mest generella definitionen som görs av Wildavsky är budgeten ett dokument där finansiella resurser omvandlas till mänskliga syften. Budgeten blir som en länk mellan finansiella resurser och mänskliga behov. De budgeterade medlen är begränsade och måste därmed fördelas på något sätt. Budgeten blir därför en mekanism för att göra val mellan många olika utgiftsområden (Wildavsky och Caiden 2001:1f). En viktig förklaring till budgetens stora betydelse inom den offentliga sektorn är för att det inte finns någon marknadsmekanism som kan lösa fördelningsproblemen. Flera val och prioriteringar måste göras av politikerna vilket bidrar till budgetens betydelse och styrka som ett styrinstrument för den offentliga verksamheten (Bokenstrand 2000:12). Allt fler av de offentliga verksamheterna håller dock på att uppluckras till viss del då allt fler offentliga områden inbegriper valmöjligheter för brukarna. Det finns stora valmöjligheter att välja vilken skola som barnen ska gå i och vilken vårdcentral som jag väljer att vända mig till. De tidigare obefintliga marknadsmekanismerna har därmed börjat få påverkan i allt fler offentliga verksamheter. Detta kan i förlängningen göra budgetarbetet mer komplicerat, då det inte längre endast är politikernas val som kommer att styra utvecklingen. Brukarnas val har därmed fått allt större betydelse för samhällsutvecklingen. Budgetarbetet kan därför tänkas ha blivit mycket svårare och mer osäkert.

Budgeten har flera olika syften och funktioner, en bild av vad budgeten är och står för är att den har dubbla funktioner. Budgeten är ett årligt anslag för att kunna bedriva den offentliga verksamheten och välfärden men även politikernas stora möjlighet att visa vilken riktning som de vill styra exempelvis staden för de näst kommande åren (Considine 2005:115). Budgeten är framtidsorienterad, den representerar intentioner, planer och mål. Det är dock efter ett år då budgetåret är slut som det går att utläsa om målen och planerna har blivit uppnådda. Dock är det ofta så att målen i budgeten är fleråriga och därmed är budgeten en bild av kommande års budgetar samt en bild av framtiden (Wildavsky och Caiden 2001:125). Trots ökad valfrihet för brukarna inom vissa områden är det politikerna som genom budgeten beslutar om den framtida inriktningen i de flesta stora frågorna. Det ställs dock allt större krav på större inflytande från medborgarna genom exempelvis medborgardialoger. Det är viktigt för politikerna att ha stöd för sin politik och därför är det viktigt att ta del av vad medborgarna tycker. Politikerna är de som beslutar om exempelvis stora stadsutvecklingsprojekt, så stora förändringar styr riktningen för en stad, i dessa sammanhang är det därför viktigt att ta till sig av åsikter som finns runt om i samhället för att inte satsningen ska misslyckas.

Budgeten består till stora delar av skriven text som beskriver de planer och mål som finns för organisationen. Genom att läsa texten går det att upptäcka underliggande sociala, ekonomiska och politiska värderingar. I ett konkret beslut eller mål går det därmed att utläsa en större bild av vad politikernas långsiktiga mål och inriktning är, men även hur budgetens kontext ter sig (Considine 2005:115). Budgeten är inte ett fristående dokument för sig själv med uppställda mål och inriktningar utan speglas av sin samtid, olika händelser och förändringar i samhället går att utläsa genom de uppställda målen för verksamheten (Rubin 1993:131).

Budgeten är framförallt ett planeringsinstrument då budgetarbetet kopplar samman de politiska målen för verksamheten med de resurser som finns avsatta för att realisera dessa mål. Synen på att budgeten är en plan är också tänkt att styra till vilka ändamål pengarna går till och är ett sätt för politikerna att begränsa förvaltningarnas ekonomiska handlingsutrymme. Utifrån den synvinkeln ses budgeten som ett kontrakt mellan politiken och förvaltningen. Förvaltningen vet därmed i vilken riktning som dess verksamhet ska styras det närmsta året. Det är också denna syn som till stor del bidrar till att de flesta har förtroende och en syn av att budgeten är rättvis. Budgeten kan dock även vara ett verktyg för samordning, utvärdering och efterhandskontroll. Budgetens mål är som en länk mellan normgivning och verkställighet och har därmed potential till att vara en

utgångspunkt för utvärdering och efterhandskontroll (Brunsson och Rombach 1985:126). De folkvalda politikerna är de som har makten om att besluta om framtida mål och inriktningar för exempelvis sin kommun. I dagens samhälle har dock efterhandskontrollen och rätten att kräva ansvar fått en allt större betydelse. Det ställer krav på att det finns tydliga mål och inriktningar som garanterar att förvaltningen genomför det arbete som det var tänkt från början och som det var beslutat om. Att arbetet bedrivs på ett ändamålsenligt sätt garanteras av de kontroller som sker i efterhand men ställer krav på att det finns tydliga mål att följa upp. I den meningen är det viktigt att det finns en budget med tydliga mål och prioriteringar att luta sig tillbaka mot.

Det finns även forskning som visar fler syften med budgeten än de mest traditionella, ett sådant exempel är motivation. I en budget beskrivs mål och ambitioner på flera olika sätt. Vissa mål är mycket konkreta och kan vara detaljerade beskrivningar av planerade projekt. Det finns dock mål som har en mycket hög ambitionsnivå. Dessa mål kan bidra till motivation eftersom ambitionsnivån sätts något högre än vad som kan anses som "normal" prestationsnivå. Genom att sätta ambitionsnivån högre har det visat sig att de ger de bästa effekterna gällande motivation för att uppnå de uppställda målen (Bokenstrand 2000:12, Jönsson och Malmer 1977:44). Detta är en del av mål- och resultatstyrning vilket innebär att förvaltningen styrs med hjälp av mål. Förvaltningen tilldelas resurser och har sedan relativt stor frihet att välja vägen för att genomföra målet. Därefter redovisas resultaten av förvaltningen i termer av måluppfyllelse och effektivitet (Mattsson 2000:76). Det kan dock finnas en baksida i att målen är allt för ambitiösa och näst intill ouppnåeliga. För de anställda i verksamheterna kan det arbete som de gör kännas hopplöst då det är alltför höga mål som de arbetar emot. Hur mycket tid och energi som den anställda lägger ner kommer ändå inte leda till att dess insats når upp till de uppställda målen. Det är därför svårt att avgöra om de ambitiösa målen leder till en ökad motivation och arbetsinsats eller inte. Det kan möjligtvis istället leda till att de anställda känner en hopplöshet och ger upp istället. Det kan därför vara en svår avvägning i hur högt uppsatta målen i budgeten ska vara. Det också vara så att de ambitiösa målen kan leda till misstro till den förda politiken. Ett allt för högt satt miljömål kan leda till att medborgarna inte anstränger sig på samma sätt eftersom det kan finnas en känsla av att dess insats inte har någon påverkan.

Det är därmed inte bara positiva aspekter som kopplas ihop till budgeten. Budgeten och budgetprocessen kan också vara alltför isolerad och kan innebära svårigheter för att driva igenom stora politiska frågor. Vid ett beslut om exempelvis kostsamma

utbyggnadsplaner tas detta beslut först och sedan försöker man hitta utrymme i budgeten. Det medför att budgeten blir ett resultat av den verksamhet som politikerna redan beslutat om. Budgeten förlorar därmed mycket av sin kostnadsorientering och blir därför inte det starka styrinstrument som den var tänkt att vara (Brunsson och Rombach 1985:128). Det är därmed inte målen i budgeten som styr utan tidigare beslutade projekt och kostnader för dessa som styr målen.

En annan aspekt av budgetteorin är intresseperspektivet⁷. Budgetprocessen kan av sin karaktär jämföras med beslutsteori. Den beslutsteoretiska utvecklingen beskrivs ofta som en stegvis process där olika alternativ vägs emot varandra, vilket också är fallet i en budgetprocess. Budgetprocessen brukar beskrivas som en process med ett ”socialt dilemma” där flera olika aktörer och dess intressefrågor vägs emot varandra. Det är därmed viktigt att se budgetprocessen ur ett intressentperspektiv. Olika budgetaktörer representerar olika intressen och det finns därmed en risk att ett eller flera särintressen vinner övertaget i budgetprocessen på bekostnad av det allmänna intresset. För att budgeten ska vara ett kraftfullt styrmedel är det därmed viktigt att den bygger på sakliga grunder och att politikerna ser bortom sina egna särintressen (Bokenstrand 2000:14f).

2.3 Den kreativa klassen

Richard Florida har definierat teorin om den kreativa klassen och dess betydelse för olika platsers utveckling. Teorin om den kreativa klassen grundar sig i de tankar som finns om att vi lever i en informationsekonomi eller en kunskapsekonomi men där Florida har spetsat till det ytterligare genom att vi nu har en ekonomi som drivs av mänsklig kreativitet. Florida definierar kreativitet som förmågan att skapa nya meningsfulla sammanhang. Kreativitet är inte något ensidigt utan är mångdimensionellt och förekommer i många olika former och stärker varandra sinsemellan (Florida 2001:31). Floridas teori om att informationsekonomin eller informationssamhället inte är det enda av betydelse kan kopplas till de argument som ofta ses som en konsekvens av informationssamhället, vilket är att den högteknologiska tiden har mattat av betydelsen av geografi och olika platsers betydelse. Detta argument går Florida starkt emot och argumenterar istället för att platsen har blivit den främsta organiseringsenheten och har tagit över många av de funktioner som företag och organisationer har haft tidigare. Företag har setts som den viktigaste aktören för att matcha

⁷ Intresseperspektivet är dock inte fokus för denna studie, men är av betydelse för förståelsen för budgetens funktion.

ihop människor med jobb, denna syn har sin grund i de långsiktiga anställningsförhållanden som har gällt sedan andra världskriget. Idag är vi inte lika bundna vid våra arbetsplatser utan byter arbete allt oftare och anställningsavtalen blir mer tillfälliga. Inom denna kontext är det idag snarare platsen som människor söker för att finna ett arbete. Platsen avgör var företag väljer att lokalisera sig och utveckla sin verksamhet och det har lett till att en förändring har skett i hur städer konkurrerar med varandra (Florida 2001:32f).

Ett annat argument som Florida för fram om platsens betydelse i dagens och framtidens samhälle är att vi blir allt rörligare och vi bor inte längre på en samma plats under en allt för lång tid. Detta kan dock ses som ett motargument för platsens betydelse, eftersom platsen då inte ses som lika viktiga för oss då den är så pass utbytbar, detta är något som inte Florida nämner alls utan ser det endast som något positivt. Det Florida menar är att de mest betydelsefulla och attraktiva städerna är de som har förmågan att locka till sig personer under en period för att sedan locka till sig en annan grupp vid ett annat tillfälle och att vi därmed är rörliga men ändå att platsen har en stark betydelse. Vårt sätt att leva idag genom att byta plats att bo på och att byta arbete allt oftare genom en mer flexibel och rörlig livsstil är ett sätt att återskapa oss själva och reflekterar vår kreativitet, vilket är det som Florida beskriver som det kreativa etoset (Florida 2001:34).

De personer som har ett kreativt etos är de som ingår i den kreativa klassen. Den kreativa klassen är en grupp som består av två olika grupperingar. Den mest centrala gruppen är den super kreativa klassens kärna som består av forskare och ingenjörer, poeter och författare, konstnärer, skådespelare, designers och arkitekter, analytiker och andra opinionsbildare. Dessa yrkesgrupper är fullständigt engagerade i den kreativa processen och arbetar med skapandet av nya sammanhang och former som är lätta att anpassa och använda. Förutom denna kärngrupp består den kreativa klassen av människor som arbetar i ett brett spektrum av kunskapsintensiva branscher, som exempelvis inom teknologi, finansmarknaden, juridiska och medicinska inrättningar. Dessa människor ägnar sig åt kreativt problemlösande med hjälp av en komplex samling kunskap och kräver ofta en hög utbildningsnivå. Floridas viktigaste poäng och vad han vill få fram är att grunden för den kreativa klassen är ekonomisk. Han definierar den som en ekonomisk klass och menar att dess ekonomiska funktion både bär upp och genomsyrar medlemmarnas sociala och kulturella livsval. Den kreativa klassen består av människor som med hjälp av sin kreativitet genererar ett ökat ekonomiskt värde. Den omfattar därför många kunskapsarbetare, symbolanalytiker, fria yrkesutövare och tekniker. Floridas definition av klass utgår från hur människor organiserar sig i sociala grupper och skapar gemensamma

identiteter baserade på sina ekonomiska funktioner. Ur detta bygger de sina sociala och kulturella preferenser, sina konsumtionsvanor och identiteter (Florida 2001:102f).

Vad som gör en plats attraktiv och har förmågan att locka till sig nya företag är enligt Florida att platsen har förmågan att locka till sig kreativa personer och utvecklas till ett så kallat kreativt centra. Den kreativa klassen dras till storstäder och regioner som kan erbjuda olika ekonomiska möjligheter och stimulerande miljöer. Platser som blir kreativa centra är inte platser som traditionellt sett lockar till sig nya invånare genom fysiska miljöer som många städer lägger ner mycket energi på, som genom att bygga sportarenor, motorvägar, shoppingcentra och turist- och evenemangsstråk. Dessa miljöer är ointressanta och inte attraktiva för den kreativa klassen som snarare eftersöker en öppenhet för mångfald. En attraktiv plats ska även kunna erbjuda en bred arbetsmarknad för att kunna matcha samman kreativa människor med ekonomiska möjligheter. Platsen blir därmed ett centra där människor, företag och resurser samlas och bidrar till en ekonomisk tillväxt (Florida 2001:38, 262, 269). För att en plats ska kunna utvecklas till ett kreativt centra krävs det att platsen håller vissa kvalitéer som Florida beskriver som platskvalitet, vilket kan sammanfattas i tre olika dimensioner. Den första är vad som finns, en kombination av byggd miljö och naturlig miljö, vilket är en lämplig plats att leva kreativt på. Den andra dimensionen är att det ska finnas en mångfald av människor som interagerar och skapar möjligheter så att vem som helst kan bli delaktig och finna en plats i samhället. Den tredje dimensionen är vad som händer, att det finns flera olika spännande och kreativa sysselsättningar. En viktig del i platskvalitet är att platsen inte ska vara ”färdig” utan att det ska finnas utrymme för förändringar och påverkan på staden. Platskvalitet är inte någonting som uppstår automatiskt, utan är snarare en ständigt pågående process som handlar om att flera olika aspekter av ett samhälle arbetar tillsammans för att bidra till en plats utveckling och tillväxt (Florida 2001:277f). Förutom de tre dimensionerna som kan påvisa platskvalitet har Florida utvecklat en modell för att en plats ska kunna uppnå ekonomisk tillväxt krävs att platsen har tre ”t:n”. Dessa är teknologi, talang och tolerans. Teknologi handlar om hur mycket teknologisk innovation som pågår i området men även om teknikens spridning och användning bland befolkningen. Talang definieras av Florida som alla med kandidatexamen eller högre utbildning medan tolerans handlar om öppenhet och tillgänglighet i samhället för mångfald av etniciteter och livsstilsval (Antoni 2007:204, Florida 2001:295f).

Teorin om den kreativa klassen och dess möjlighet att bidra till platsens betydelse och tillväxt kan sammanfattas med att där olika talanger och intressen efterfrågar olika saker. Har platsen en blandad stadsmiljö där gammalt och nytt, dyrt och billigt möts,

där uppstår kreativitet. Då finns möjligheter för olika grupper i samhället att mötas på gatan och utbyta erfarenheter och kunskaper och kan plocka upp nya idéer och skapa innovation. Är det däremot en plats där det byggs mycket nytt och boendekostnaderna drivs upp tvingas många av de kreativa invånarna bort ut ur staden. Både befolkningen och stadsmiljön blir då mer homogen och därmed mindre kreativ (Antoni 2007:209).

2.4 Teorianvändning och analysverktyg

De tidigare presenterade teorierna kommer att vara vägledande i bearbetningen av studiens empiri för att öka förståelsen för stadsutvecklingspolitikens karaktär och utveckling. Teorierna har koncentrerats till ett antal tyngdpunkter, som har varit centrala i konstruktionen av studiens analysverktyg. Mer konkret har de viktigaste aspekterna av varje teori lyfts fram som en dimension som är till hjälp för analysen av studiens material. För varje dimension presenteras ett antal ytterligheter som kan antas ha *ingen närvaro*, *indirekt närvaro* eller *stark närvaro* i stadsutvecklingspolitiken i de studerade budgetarna och styrdokumentet. Dessa dimensioner och deras grad av närvaro kommer att vara vägledande i studerandet av empirin genom att de kan påvisa vilka faktorer som har haft betydelse för stadsutvecklingspolitikens utformning.

Hur varje fråga ”sorteras” in i analysverktyget är inte alltid helt självklart. Vissa frågor kan inbegripa flera olika dimensioner, där har en prioritering gjorts. Flera av Antwerpens mål med stadsutvecklingspolitiken är inkluderade i projekt, vilket gör att det är relativt enkelt att avläsa varje dimensions närvaro i den frågan. För vissa andra frågor går dess dimension att avläsas mellan raderna i texten, dessa frågor har därmed indirekt grad av närvaro av den passande dimensionen.

Figur 1. Analysverktyg

Dimensioner	Ingen närvaro	Indirekt närvaro	Stor närvaro
Planering	Det går inte att utläsa en längre planering av stadsutvecklingspolitiken	Planeringen av stadsutvecklingspolitik sker indirekt genom andra mål	Det går att utläsa en planering av stadsutvecklingen
Prioriteringar	Det går inte att utläsa att vissa sakfrågor har högre prioritet än andra inom stadsutvecklingspolitiken	Om prioriteringar görs är detta en indirekt följd av andra uppställda mål	Det går att utläsa att vissa sakfrågor har högre prioritet än andra inom stadsutvecklingspolitiken
Bilder av framtiden	Inga bilder av framtiden för stadsutveckling kan utläsas genom budgeten	Bilder av framtiden är påverkade av övriga mål i budgeten	Bilder av staden i framtiden går att utläsa genom stadsutvecklingspolitiken
Tillväxt	Ökad tillväxt är inte ett mål inom stadsutvecklingen	Tillväxt är ett indirekt mål som uppkommer genom andra mål	Tillväxt är ett av de viktigaste målen med stadsutveckling
Attraktivitet	Städerna arbetar inte med attraktivitet	Attraktivitet uppkommer som en följd av andra mål	Attraktivitet är ett prioriterat mål i stadsutvecklingspolitiken
Global aktör	Staden ser sig inte som en global aktör	Bilden av att vara en global aktör uppkommer till följd av andra mål	Ett viktigt mål med stadsutvecklingen är att bli en stark global aktör
Hållbarhet	Det finns en avsaknad av hållbarhet i stadsutvecklingspolitiken	Hållbarhet framkommer indirekt genom andra mål	Hållbarhet är ett starkt mål inom stadsutvecklingen

3. Design

I det här kapitlet kommer jag att beskriva studiens metod samt att beskriva det urval som har gjorts. De valda fallen kommer att beskrivas närmare genom att presentera de båda städerna och inom vilken kommunal struktur som de befinner sig.

3.1 Metod

Studien är både av induktiv och deduktiv karaktär. Med induktiv menas att studien är teoribyggnad och deduktiv att den är teoriprövande. Att studien kan inbegripa båda dessa delar beror på studiens design. Analysverktyget som används i studien är uppbyggt med hänsyn till det som vi vet utifrån det teoretiska ramverket, därmed följer den deduktiva karaktären av studien. Dock är syftet med studien att studerandet av empirin ska leda fram till ett såväl empiriskt som teoretiskt resultat. Därmed är jag inte "låst" vid analysverktyget, utan är öppen för att hitta oväntade fynd. Det kan vara fynd som är induktiva, det vill säga motbevisar teorin eller fynd som inte nämns inom den tidigare forskningen. Denna studie kan därmed anses vara delvis induktiv och delvis deduktiv eftersom jag delvis testar teorier om stadsutvecklingspolitik och budgetteori, men är också öppen för resultat som inte på förhand kan förutspås genom teorin (Bryman 2008:10f, 54f).

Inför valet av metod och för att kunna genomföra studien genomfördes en pilotintervju tidigt i processen. Detta för att få mer grundläggande information om vilket tillvägagångssätt som kunde anses lämpligast för att kunna göra en jämförande studie över tid. Intervjupersonen som jag träffade är en av de medarbetare som har arbetat längst med stadsutveckling i Göteborgs Stad. Hon kunde ge mig information om hur arbetet bedrevs för ca.10 år sedan och även hur jag kunde få tag på vidare material. Utifrån informantintervjun kunde jag avgöra att vidare intervjuer inte var en gångbar metod eftersom det skulle vara allt för svårt att få tag på personer som har kunskap om hur stadsutvecklingspolitiken såg ut för 10 år sedan och fram till idag. Kvalitativ textanalys var därför den metod som lämpade sig bäst för att kunna genomföra en jämförande studie över tid. Kvalitativ textanalys innebär att analyser görs av texter genom noggrann läsning där det mest väsentliga innehållet lyfts fram. Metoden för analysen av texten handlar om att ställa frågor till texten och se efter om texten eller man själv kan besvara dessa frågor utifrån läsningen (Bryman 2008:210).

Ett dokument som har varit beständig över hela tidsperioden som undersöks är den kommunala budgeten. Stora delar av innehållet i budgeten är skriven text med formulerade mål för staden och dess olika verksamheter. För mina valda studieobjekt består budgeten endast av siffror till 15 % av den totala massan i Göteborg och 45 % för Antwerpen. Den ekonomiska delen är en viktig del av budgeten, men den största delen består ändå av skriven text och formulerade mål. Detta medför att det går att använda budgeten i studien av kvalitativ karaktär där den skrivna texten är i fokus, men även en kvantitativt då siffrorna är i fokus och en mer ekonomiskt inriktad studie genomförs, eller en kombination av de båda. Denna studie kommer endast att fokusera på den skrivna texten i budgeten. Budgeten anses vara det starkaste styrdokumentet i den kommunala verksamheten (Bokenstrand 2000:9ff). Därmed lämpade sig budgeten som ett bra materialval för att kunna studera utvecklingen av ett politikområde. Det finns även andra material som kunde ha lämpat sig, som exempelvis översiktsplanen i Göteborg som är ett renodlat stadsutvecklingsdokument och specifika projektdokument i Antwerpen. Jag ansåg dock att budgeten lämpar sig bättre eftersom stadsutvecklingspolitiken inte är det centrala utan måste där förhålla sig till övriga politikområden. Det var därmed enklare att studera en eventuell utveckling av politiken. På grund av den kommunala strukturen i Belgien och det stora inflytandet av aktörer från civilsamhället och näringslivet var det inte möjligt för mig att få tag på Antwerpens budget för år 2004 för området stadsutveckling. Under år 2004 och fram till år 2006 var det inte en kommunalverksamhet som bedrev den största delen av stadsutveckling i Antwerpen. Därför har andra typer av styrdokument använts vid studien av stadsutvecklingspolitiken i Antwerpen för år 2004. Detta är olika styrdokument för de projekt som bedrevs i Antwerpen under den tidsperioden samt en artikel om stadens arbete med stadsutveckling. Två av de huvudsakliga dokumenten som har studerats *Het Eilandje – Maserplan fas 1 och 2*, är publicerade år 2005 men de planer som beskrivs i dokumenten utarbetades under år 2004. Dessa dokument är därmed en spegling av hur stadsutvecklingspolitiken såg ut år 2004 i Antwerpen. Att studera ett styrdokument för ett projekt kan anses väldigt smalt, men de projekt som bedrivs i Antwerpen är mycket omfattande och inbegriper ofta flera olika stadsdelar och ett flertal sakfrågor. Dessa dokument kan därför anses som relativt jämbördiga med budgeten och ska därmed kunna bidra till den jämförande studien. Detta påvisar ytterligare den stora skillnad som finns mellan de båda städerna och kan därmed bidra till ett intressant resultat kring hur stadsutvecklingspolitik i second cities faktiskt ser ut och har utvecklats över tid.

Studien är därmed en komparativ fallstudie av longitudinell karaktär där två fall jämförs över tid för att enklare förstå ett socialt fenomen, så som stadsutvecklingspolitiken (Bryman 2008:57f). Studien jämför två fall, de både städerna över en 10 års period. Detta görs för att kunna spåra eventuella förändringar som har skett inom stadsutvecklingspolitiken. Inom samhällsvetenskaplig forskning och särskilt vid studier som genomförs genom tolkande analys är validitet och reliabiliteten mycket viktig, detta eftersom de resultat som framkommer beror på författarens förståelse för problemområdet. Validitet har att göra med om operationaliseringen mäter de metabegrepp som avses. Validiteten i en studie höjs då författarens förståelse för problemområdet är högre, eftersom det då finns en mindre risk för misstolkningar av resultaten (Bryman 2008:31ff). Därför har en bred inläsning gjorts av styrdokument och teorier kring stadsutveckling gjorts. Detta har även bidragit till att höja reliabiliteten eftersom den påverkas av hur noggrann författaren har varit i sin insamling av det studerade materialet. Reliabilitet har att göra med om slutsatserna som dras är trovärdiga.

Göteborgs Stads budget och Antwerpens stads budget och styrdokument har studerats under en 10 års period, 2004-2013. Vid den första läsningen studerades alla årens budgetar och styrdokument för att få en överblick över det valda materialet och för att få en bild av hur mycket som förändras över tid. Efter den första genomläsningen visade sig att år 2009 kunde ses som en punkt då flera stora förändringar skedde, därmed var det intressant att ha med det året i studien och därefter endast undersöka vilka förändringar som har skett mellan år 2004 och 2013. Under hela den studerade perioden kan stadsutveckling anses varit ett prioriterat område för Göteborg då det finns som ett eget kapitel i stadens budget. Detta eftersom stadsutvecklingspolitiken diskuteras mer djupgående och där olika sakfrågor lyfts fram. I Göteborgs budget för 2013 har dock stadsutveckling slagits ihop med miljö. Orsaken till detta kan vara flera, antingen att stadsutveckling inte ses som lika prioriterat eller att ett flertal av frågorna hänger samman. I fallet Antwerpen har stadens budget studerats år 2009 och 2013. År 2004 har annat likvärdigt offentligt material studerats på samma sätt som budgetarna har studerats. I textanalysen av materialet har det tidigare presenterade analysverktyget använts för att på ett noggrant sätt kunna utläsa vad staden väljer att inbegripa inom stadsutvecklingspolitik. För att få en bild av om det skett någon utveckling i stadsutvecklingspolitiken har jag läst alla budgeterna och övrigt material från Antwerpen ett flertal gånger. Första läsningen gjordes relativt översiktligt för att få en bild av hur användbara dokumenten skulle vara. Näst kommande läsningar har varit mycket noggranna och de uppställda dimensionerna har varit till hjälp för att kunna utläsa det väsentliga i

materialet. En metod för att analysera data är att kategorisera och sammanställa data, detta gjordes efter flera gångers läsningar (Yin 2007:137). En uppdelning gjordes för de frågor som förekom under alla de studerade åren, frågor som tillkom och frågor som uteslöts under årens lopp. Detta för att få en översiktlig bild över hur utvecklingen av stadsutvecklingspolitiken har varit. En analys har sedan gjorts över den utveckling som har varit. Resultaten av de båda städernas utveckling kommer sedan att jämföras med varandra för att se om det finns en enhetlig bild i hur stadsutvecklingspolitiken har utvecklats över tid.

3.2 Val av fall

För att uppnå studiens syfte har ett urval av fall krävts, det vill säga att välja ut ett antal städer att studera och vilken typ av städer. Här nedan följer en motivering till de val som har gjorts.

3.2.1 Val av second cities

Inom stadsforskningen (eng. *urban research*) har de så kallade världsstäderna (eng. *global cities*) fått störst uppmärksamhet under de senaste 20 åren. De städer som brukar tillhöra den kategorin är städer så som New York, London, Paris och Tokyo. Vad som definierar en världstad och som skiljer dessa från övriga städer är att de ofta har en hög närvaro av huvudkontor och avancerade företagstjänster som juridik, redovisning och arkitektur. De teorier som finns om stadsutvecklingspolitiken är därför troligtvis mest applicerbara på just dessa städer. Hur stadsutvecklingspolitiken blir formulerad i de så kallade second cities, staden efter huvudstaden, är dock inte lika utforskat (Hodos: 2007:263,315, Dannestam 2009:24). Den största skillnaden mellan världsstäderna och second cities i sitt land är dess storlek och dess funktioner. En av funktionerna som skiljer städerna åt är huruvida staden är en del av finansmarknaden exempelvis genom att den har en börs i sin stad och är en del av världsekonomin genom denna, detta är något som är signifikativt för en världstad. Second cities har snarare ekonomiska funktioner genom exempelvis industri, transport och distribution (Hodos 2007:315ff). Second cities har ofta pågående samarbeten på en internationell nivå inom ett flertal områden, dess internationella arbete är dock inte lika självklart som för världsstäderna (Hodos 2007:320). Samma sak gäller second cities uppmärksamhet i media och dess arbete med kultur och evenemang. För second cities ses arbete med kultur som ett instrument för att få större uppmärksamhet nationellt och internationellt och är en metod för att sticka ut i mängden (Hodos 2007:324f). Till skillnad

från världsstäderna är second cities ställning och tillväxt beroende av dess grannstäder i regionen. Ett av de viktigaste områdena för second cities är därmed dess infrastruktur och dess position som knutpunkt inom transportsektorn. Detta för att vara tillgänglig och därmed kunna vara en del av den globala marknaden (Hodos 2007:326).

Studien är avgränsad till att studera två olika fall av second cities för att kunna jämföra dessa. Den metod som jag har utgått ifrån när jag har valt mina fall av städer är Anders Lidströms indelning av kommunsystem i Europa (2003). Den indelning han har gjort är baserad på både historiska aspekter som skillnader och likheter som finns i det offentliga systemet och är särskilt inriktat på kommunernas befogenheter idag. De system som Lidström har identifierat är den nordeuropeiska, brittiska, mellaneuropeiska, napoleonska, östeuropeiska och post-sovjetiska system. Det finns likheter mellan de nordeuropeiska och mellaneuropeiska systemen men en avgörande skillnad som finns är att den senare befinner sin inom en federal kontext (Lidström 2003:16ff). Nedan presenteras de olika systemen med vilka länder som ingår i respektive samt de specifika karaktärsdrag som finns för varje system. För att få en sådan bred förståelse som möjligt för vad stadsutvecklingspolitik kan innebära för en stad så valdes två fall som var mycket olika varandra, det val som brukar benämnas som *most different*. Valet av most different kan öka sannolikheten för att finna variationer inom det studerade området (Przeworski och Teune 1970:34f).

Figur 2 Europeiska kommunsystem

	Nordeuropeiska	Brittiska	Mellaneuropeiska	Napoleonska	Östeuropeiska	Post-sovjetiska
Länder	Sverige, Norge, Danmark, Finland och Island	Storbritannien och Irland	Tyskland, Österrike och Schweiz	Frankrike, Nederländerna, Belgien, Luxemburg, Spanien, Portugal, Italien och Grekland	Polen, Tjeckien, Slovakien, Ungern, Rumänien, Bulgarien och Albanien	Ryssland, Vitryssland, Ukraina, Moldavien, Estland, Lettland och Litauen
Karaktär	Kommunerna framträdande position, självstyrelse och ansvar för välfärdspolitik	Parlamentets suveränitet påverkar kommunerna. Självstyrelsen saknas i konstitutionen.	Kommunen har en stark ställning, federalstruktur, vilket innebär att regionen beslutar över kommunens ställning.	Stark centralmakt och detaljerad styrning av kommunernas verksamhet. En process av uppluckring pågår.	Reformering av kommunstrukturen pågår, men i olik takt.	Starkt präglad av det kommunistiska systemet. Reformering pågår i långsamt tempo

De fall som jag ansågs vara mest olika men ändå hanterbara var att välja ut ett fall från det nordeuropeiska systemet där kommunen har en hög nivå av självstyre samt ett fall från det napoleonska systemet som har en högre grad av styrning från nationell eller regional nivå. De östeuropeiska och post-sovjetiska systemen skulle också kunnat ha studerats men eftersom stora förändringar sker där valdes dessa bort. Vissa förändringar sker eller har skett inom det napoleonska systemet också, men dessa förändringar är en förskjutning av makten från centrala till regional nivå, och därmed har kommunerna en liten påverkan.

Valen av länder och därmed second cities är gjorda utifrån kunskap och intresse för dessa två städer, samt att jag har en ingång till de båda städerna gällande språkkunskaper och lokalkännedom. Vilket därmed blev Sverige och Belgien med dess second cities, Göteborg och Antwerpen. Valen är gjorda utifrån vad fallen representerar på en mer generell nivå, det som Flyvbjerg (2007) beskriver som ”informationsorienterat val”.

Studien kommer att grunda sig i att studera två olika exempel i form av två olika städer. Det finns kritik gällande att det inte går att generalisera resultaten utifrån ett eller ett fåtal fall och att exempel därför inte kan bidra till en vetenskaplig utveckling. Detta är något som Flyvbjerg (2007:66ff) argumenterar emot och påvisar flera olika metoder för att välja ut sina exempel. Flyvbjerg menar att det inte alltid är det mest representativa eller ett slumpmässigt valt exempel som är det bästa. Detta eftersom de oftast inte innehåller mest information, det viktiga är istället att förtydliga de mer djupgående orsakerna till det givna problemet eller dess situation.

Göteborg och Antwerpen har under en lång tid bedrivit utvecklingspolitik för sina städer, genom att ha ett politikområde som benämns stadsutveckling. Göteborg har cirka 526 000 invånare⁸ och Antwerpen omkring 475 500⁹. För de båda städerna har dess hamn en viktig betydelse för stadens utveckling och dess betydelse för den region som de verkar i. Båda städerna har också ett internationellt arbete och har därmed förstått vidden av att profilera sig och att arbeta på flera nivåer för att få en ökad betydelse i den större kontexten.

⁸ Göteborgs Stads hemsida: www.goteborg.se

⁹ Antwerpen Stads hemsida: www.antwerpen.be

3.3 Kommunal struktur

I studien ingår två olika städer i två skilda länder, deras administrativa uppbyggnad och befogenheter ser därför väldigt olika ut. I detta stycke ges en kort beskrivning om kommunens befogenheter i respektive land, och då särskilt inom stadsutveckling samt en översiktlig förståelse för de båda kommunernas budgetars uppbyggnad eftersom dessa utgör grunden till denna studie.

3.3.1 Antwerpen

I Belgien har den lokala demokratin, det vill säga dess kommuner, en svag position sett ur dess funktioner och budget. Endast 7 % av Belgiens BNP går till kommunernas budget, detta är hälften så mycket av medelvärdet i övriga Europa. Belgien har två typer av regionala indelningar som kan liknas vid de svenska landstingen/regionerna, dessa är regioner och provinser. Regionerna är socio-ekonomiska enheter och är ansvarig för de ”hårda” eller ”platsstyrda” frågorna, så som ekonomisk utveckling, bostäder, transport och stadsplanering. Provinserna är språkligt bundna och arbetar med de ”mjuka” frågorna som utbildning, kultur och sociala frågor. Därutöver finns det 589 kommuner som är mycket beroende av de tre provinserna och regionerna (Loughlin et al. 2011:71ff). I det Belgiska systemet finns det inte någon tydlig hierarki mellan regionerna, provinserna eller kommunerna. Dock är det regionerna som kan ses som den mest betydelsefulla för kommunerna då de beslutar i de frågor som rör det lokala, som exempelvis stadsutveckling. Den belgiska konstitutionen garanterar dock självstyre för både kommunerna, regionerna och provinserna. Detta innebär att de kan ta vilka initiativ som de vill, så länge som det lämpar sig för den nivån samt om ingen annan aktör har ansvar för det specifika området (Loughlin et al. 2011:78f).

Det politiska styret i Antwerpen består sedan år 2012 av tre högerpartier¹⁰. Dessa partier är N-VA (Nieuw Vlaamse Alliantie), CD&V (Christen Democratisch en Vlaams) och Open VLD (Open Vlaamse liberalen en democraten). Dessförinnan har det socialistiska partiet, SP.a (Socialistische Partij anders) haft makten sedan 1932¹¹. Som tidigare nämnts är den kommunala budgeten inte särskilt stor i Belgien. Sedan 1982 har den

¹⁰ Om den politiska styrningen har någon påverkan på hur stadsutvecklingspolitiken utformas är inte något som kommer att vara i fokus i denna studie.

¹¹ Valresultat i Antwerpen:
<http://www.vlaanderenkiest.be/verkiezingen2012/index.html#/gemeente/11002/uitslagen>

flamländska regionen betalat ut ett särskilt bidrag för stadsutveckling till bland annat Antwerpen (Christiaens et al. 2007:239). Det politiska styret i kommunen, i det här fallet Antwerpen, gör varje år en ny budget för staden och inför varje mandatperiod görs en flerårsplan. Den årliga budgeten består av flera olika delar, den del som kommer att ligga till grund för denna studie är den för policys med det specifika avsnitt som finns för stadsutveckling. Policydelen i budgeten ger en beskrivning av de prioriterade mål som finns utifrån flerårsbudgeten, många av de mål som ställs upp är konkretiserade till projekt som genomförs i staden eller är planerade till att börja det kommande året (Antwerpens budget 2013).

I Antwerpen är kommunens centrala styrning och planering av stadsutveckling en ny företeelse som övertogs helt 2006. Mycket av arbetet som genomförs idag bedrivs dock i samarbeten med icke offentliga aktörer (Loughlin et al. 2011:90, Christiaens et al. 2007:238). Arbetet med planering och initiativtagande för Antwerpens stadsutveckling var mellan 1970-talet fram till början på 2000-talet till stora delar grundat på civilsamhällets arbete. Det fanns flera starka sammanslutningar i lokalsamhället vilka drev frågor som berörde deras stadsdelar och som till stora delar kom att bli den stadsutvecklingspolitik som fördes, denna var framförallt inriktad mot social hållbarhet (Christiaens et al. 2007:238ff). Sedan 1990-talet och fram till början av 2000-talet har civilsamhällets påverkan kommit att minskas då de centrala delarna av kommunen kom att ta ett ansvar för stadsutvecklingen. Detta för att ta ett helhetsgrepp om frågan från att ha varit för de starka grupperna i lokalsamhället till att täcka in hela staden. Stadsutvecklingspolitiken började även skifta från den sociala inriktningen mot en mer tillväxtorienterad politik. Kommunen fick det övergripande ansvaret fullt ut år 2006 (Christiaens et al. 2007:239). Det innebär att det första studerade året i den här studien, år 2004, hade inte kommunen det huvudsakliga ansvaret, utan delade detta med ett delvis kommunägt företag AG Vespa. AG Vespa startades upp år 2003 och hade ett tudelat uppdrag och hade ansvar för fastigheter och för stadsutvecklingsprojekt (Willems och Vandenbroucke 2007:166). År 2006 fick kommunen det övergripande ansvaret för stadsutvecklingspolitiken då en specifik enhet för stadsutveckling byggdes upp. För denna studie innebär detta att det inte är stadens budget som har studerats för år 2004 eftersom det var fler aktörer inblandade. De dokument som har studerats har jag fått tillhanda av Antwerpens nuvarande stadsutvecklingsavdelning och består av två styrdokument för de områden i staden som var de mest centrala för stadsutveckling år 2004. Jag har även studerat en artikel över stadsutvecklingspolitikens utveckling i Antwerpen. Att det är andra dokument än budgeten som har studerats år 2004

kommer inte att ha så stor påverkan på resultatet då syftet är att studera hur stadsutvecklingsstrategier har förändrats över tid vilket även är möjligt att utläsa utifrån de dokument som finns från år 2004. Civilsamhället har dock fortfarande en starkställning inom stadsutvecklingspolitiken i Antwerpen genom institutionaliserade system för hur samverkan ska ske (Loughlin et al. 2011:90).

3.3.2 Göteborg

Enligt Kommunallagen har kommunerna i Sverige kommunal självstyrelsen, som innebär att de har rätt till att själva styra över de angelägenheter som faller inom dess geografiska område och som ingen annan politisk enhet styr över. Den kommunala självstyrelsen består rent budgetmässigt i den del som blir över efter att de obligatoriska uppgifterna är utförda. Det är i denna del som stadsutvecklingspolitiken får sitt utrymme (1991:900 1 kap. 1§).

Göteborgs kommun även kallad Göteborgs Stad är sedan januari 2011 organiserad i 10 stadsdelsnämnder och 20 fackförvaltningar, dessförinnan hade staden 20 stadsdelsnämnder sedan år 1989. Kommunfullmäktiges budget utgör Göteborgs Stads övergripande styrdokument och syftar till att styra utvecklingen av staden. De inriktningar och prioriterade mål som beskrivs i budgeten ska konkretiseras och omsättas i praktiken av varje berörd nämnd. I kommunfullmäktiges budget fastställs vad som är viktigt för staden ur ett helhetsperspektiv. Fullmäktiges budget är mycket generell till sin karaktär och inbegriper inte någon styrning i detalj. Det betyder att modellen måste kompletteras med andra styråtgärder som tydligare målstyrning och uppföljning och utvärdering (Bokenstrand 2000:152).

Varje nämnd har sedan en egen budget som grundar sig i fullmäktiges budget samt ett inriktningsdokument. Politiken för stadsutveckling finns inom ett gemensamt inriktningsdokument för byggnadsnämnden, fastighetsnämnden och trafiknämnden. Tre gånger per år ska varje nämnd och bolag ta fram uppföljningsrapporter och två ekonomiska lägesrapporter (Byggnadsnämndens budget 2013:4).

Under hela den studerade perioden mellan år 2004-2013 har Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet haft politisk majoritet i Göteborg och det är därmed deras gemensamma budget som har legat till grund för studien (Göteborgs stads budget 2004, 2009 och 2013).

4. Stadsutveckling i Göteborg och Antwerpen

I detta kapitel görs en presentation av studiens resultat och samtidigt görs en analys av detta. Utgångspunkten för presentationen är det tidigare presenterade analysverktyget. Varje dimension som är en del av analysverktyget står som grund för presentationen och analysen av datamaterialet. Utifrån varje dimension presenteras och analyseras fenomen och sakfrågor som de båda städerna har inbegripit inom sin stadsutvecklingspolitik. De sakfrågor som kan anses vara mer oväntade har sorterats in under den dimension där de lämpar sig bäst.

Nedan och på nästa sida presenteras två figurer som ger en översiktlig bild av vilka sakfrågor som de båda städerna har valt att inbegripa inom sin stadsutvecklingspolitik, samt under vilken period som frågorna har varit aktuella. De sakfrågor som presenteras kommer sedan att diskuteras mer djupgående i kapitlet.

Figur 3. Tidsaxel Stadsutvecklingspolitikens utveckling i Göteborg 2004-2013

	2004	2009	2013
Bostäder-----			→
Evenemang-----	→		
Hållbarhet-----			→
Infrastruktur och kollektivtrafik-----			→
			Klimat-----→
Miljö-----			→
Segregation-----			→
Tillväxtregion-----			→
Trygghet-----			→

I Göteborgs budgetar mellan åren 2004 och 2013 har ovangivna sakfrågor gått att identifiera. Vissa av frågorna är relativt likartade och kan gå in i varandra, jag har dock valt att särskilja vissa av dem för att påvisa de nyanser av förändring som har skett under årens lopp. Ett sådant exempel är *hållbarhet, klimat och miljö*. För Göteborgs del är det tydligt att stadsutvecklingspolitiken har en tydlig inriktning på miljöarbete vilket speglas på flera sätt. Stadens miljöarbete är självklart en del av den hållbara stadsutvecklingen, men denna innehåller även en social och ekonomisk dimension. Under det senaste studerade året, 2013 har miljöfrågan utvecklats till en stor diskussion om stadens påverkan på klimatet, varför även detta lyftes fram.

Figur 4. Tidsaxel Stadsutvecklingspolitikens utveckling i Antwerpen 2004-2013

	2004	2009	2013
Attraktivitet-----			→
Bostäder-----			→
En ny urban miljö-----		→	
Infrastruktur och kollektivtrafik-----		Hållbarhet-----	→
		Kvalitet-----	→
		Tillväxt-----	→

I Antwerpen är stora delar av målen inom stadsutvecklingspolitiken inriktade mot attraktivitet i olika former. Vilket *kvalitet* och *en ny urban miljö* är tydliga exempel på. Dessa exempel påvisar också Antwerpens sätt att använda sig av språket för att profilera sig och påvisa en spännande dimension i stadens arbete med att göra sig attraktiv.

4.1 Planering

De båda städernas budgetar har både likheter och skillnader i dess utformning och i hur dess mål är formulerade. I detta stycke ges några typexempel på hur de båda städernas mål är formulerade, sett till dess karaktär. I Göteborgs budgetar är målen ofta diffusa och kan ses som motiverande mål. Dessa mål kräver därmed en konkretisering för att kunna bli ett mål att arbeta med.

”Göteborg är en mänsklig och attraktiv stad, både för oss som bor här men också för alla de som väljer att komma hit som turister, studenter eller av annan anledning” (Göteborgs Stads budget 2009:14).

Detta exempel på mål i Göteborgs budget är ett tydligt exempel på hur målen formuleras. Målen är något diffusa, men ändå målinriktade. Med detta menas mer konkret att det är svårt att avgöra vad som egentligen åsyftas, men att det ändå finns en målbild. Vad Göteborg menar med att den är en mänsklig stad går att diskutera. I Göteborgs budgetar finns flera exempel på sådana mål, men även de som mer konkreta i dess utformning.

Antwerpens budget kan ses som ett mer konkret planeringsinstrument eftersom målen i budgeten är tydligare och är ofta inbegripna i planerade och pågående projekt i staden.

”I stationsomgivningarna i Berchem kommer konstruktions och rekonstruktionsarbetet att inledas 2013, detta för att få ett kvalitativt stationsområde” (Antwerpens Budget 2013:7).

Det som påvisas i det här citatet är ett konkret exempel på vad som är planerat att genomföras i staden under det kommande året. Denna typ av mål är snarare ett exempel på en aktivitet som ska genomföras under året. Samtidigt finns mer visionära mål i Antwerpen, där det inte ges en närmare förklaring till hur det ska uppnås.

”Antwerpen måste vara den mest attraktiva livsmiljön för de som bor här, arbetar eller kommer på besök” (Antwerpens budget år 2009:3 och 2013:3).

De konkreta målen kan ses som delmål för att nå upp till de mer visionära målen, men det är ändå svårt att få en tydlig bild av hur det ska uppnås. Detta eftersom det är ett så pass stort glapp mellan de båda typerna av mål. De konkreta målen är snarare en redovisning av det arbete som ska komma att ske i staden under året. De visionära målen kan ses som en målbild av vad staden vill uppnå genom sitt arbete. Dessa mål kan dock inte uppnås under det budgetår som det gäller utan är snarare en vision av framtiden.

Göteborgs budget kan därmed ses som ett starkare planeringsinstrument än Antwerpens eftersom målen är fler och mer framtidsorienterade än vad Antwerpens mål är. I Antwerpens budget ges snarare en målbild av de projekt som bedrivs i dagsläget och vad dessa kommer leda fram till samtidigt som Antwerpen även har målbilder som är av visionskaraktär.

4.2 Prioriteringar

Att prioriteringar görs mellan olika sakfrågor i budgeten är tydligt. Vilka frågor som kan anses vara de viktigaste inom stadsutvecklingspolitiken är dock relativt olika mellan de båda städerna. Genom en noggrann genomläsning går det dock att se att det finns vissa frågor som kan anses viktigare än andra av städerna. Några av dessa sakfrågor kommer att diskuteras i detta avsnitt. En sådan fråga som är prioriterad av båda städerna är *bostäder*. De frågor som är specifika för Göteborg är *segregation och trygghet*, och för Antwerpen *kvalitet*.

Bostäder

Bostadssituationen i storstäderna är mycket tuff, med den ökande urbaniseringen följer bostadsbristen eftersom byggandet ofta halkar efter. I Göteborg har bostadsbyggandet varit

en prioriterad fråga under alla de år som studerats men har intensifierats under årens lopp. Åren 2004 till 2009 var ett viktigt mål att öka tryggheten i Göteborg och bostadsbyggandet sågs som ett medel för att höja trygghetskänslan i staden. Bostadsfrågan har utvecklats i Göteborg under de studerade åren och var en mycket social fråga i 2004 års budget och ses snarare som ett medel än själva målet att öka bostadsbyggandet.

”En blandning av bostadsformer ska stimuleras, detta för att få en mer blandad befolkningssammansättning. Inriktningen ska vara att den nya byggnationen ska stärka integrationen och trygghet” (Göteborgs Stads budget 2004:12).

Nybyggnation av bostäder kan genom citatet och genom läsning av övriga delar i budgeten, ses som en lösning till ett flertal sakfrågor som Göteborg arbetade med under denna period. Genom att bygga nya bostäder i utsatta områden görs försök till att locka till sig olika grupper av medborgare som kan bidra till en mer blandad befolkningssammansättning och därmed stärka integrationen och i förlängningen tryggheten i staden. Byggandet av nya bostäder är därmed inte bara ett mål för att lösa bostadsbristen utan är även ett försök till att stärka staden. Genom att försöka höja tryggheten i staden, bidrar det till att höja attraktiviteten för staden. Till år 2009 har bostadsfrågan stärkts ytterligare i Göteborg då det nämns att bostadsbyggandet är prioriterat

”Alla som vill bo i Göteborg får inte tillgång till en egen bostad. Därför är bostadsbyggandet prioriterat. Inriktningen ska nu vara att öka byggandet av hyresrätter för den öppna marknaden. Genom att i första hand kompletteringsbygga i redan existerande stadsdelar och centra så kan befintlig infrastruktur utnyttjas” (Göteborgs Stads budget 2009:15).

Bostadsfrågan är fortfarande mångdimensionell då staden genom att kompletteringsbygga, det vill säga bygga nya bostäder i redan befintliga områden, kan nå flera fördelar. De befintliga områdena kan stärkas genom att nya bostäder byggs och fler grupper av medborgare flyttar in och kan leda till en högre nivå av trygghet. Genom att bygga i befintliga områden där infrastruktur redan finns, leder det även till miljöfördelar. Göteborg påvisar även en av orsakerna till varför bostadsbristen ökar.

”Många äldre väljer att bo kvar hemma så länge som möjligt, därför ska det finnas olika former av boendalternativ för äldre. Kommunens beredskap för att skapa goda förutsättningar för gemenskap och trygghet i boendet ska vara hög. En avgörande faktor för ett attraktivt boende för äldre är att bostaden är tillgänglighetsanpassad” (Göteborgs Stads budget 2009:16).

Ett av problemen med bostadsbristen följer av ovanstående citat. Allt fler äldre väljer att bo kvar hemma och att lägenheter anpassas för att detta ska kunna möjliggöras. Det leder dock till att allt färre lägenheter frigörs till yngre personer som försöker ta sig in på bostadsmarknaden. Krav ställs på kommunen att även bygga fler boenden som är anpassade för den allt åldrande befolkningen. Den ökade urbaniseringen och den åldrande befolkningen speglar situationen på bostadsmarknaden. Till år 2013 har ytterligare en förändring av synen på byggandet av bostäder skett.

”Bostad är en rättighet. Alla människor ska ha en bra bostad till rimlig kostnad och i en trygg bostadsmiljö. En stark allmännytta är avgörande för en stark socialbostadspolitik och för att klara bostadsförsörjningen” (Göteborgs Stads budget 2013:30).

I budgeten för år 2013 är synen att bostaden är en rättighet vilket är ett väldigt starkt uttalande då det ställer höga krav på kommunens agerande. Detta eftersom det som tidigare nämnts inte finns tillräckligt med bostäder i Göteborg. Det är därmed ett högt ställt mål och nästintill visionärt mål. Även under år 2013 är kompletteringsbebyggelse ett prioriterat mål för Göteborg. Det är därmed ett mycket starkt mål för Göteborg att arbeta med nybyggnation i redan befintliga bostadsområden och att stärka dessa. Det är en intressant utveckling av bostadsfrågan i Göteborg då synen på bostaden har utvecklats från att ha varit ett verktyg till att vara en rättighet.

I Antwerpens budgetar är stora delar fokuserade på olika projekt som bedrivs i staden. Ett flertal av dessa inbegriper planering av bostäder. Under de undersökta åren 2004-2013, har ett område som benämns *Eilandje* varit i fokus, där bedrivs ett flertal projekt med olika karaktär. Ett av projekten är i området *Cadixwijk*, planeringen för projektet inleddes år 2004 och år 2013 inleds byggandet av det. Genom att studera det projektet närmare ges flera svar till hur Antwerpen resonerar kring byggandet av nya bostadsområden.

”Planerna för det här området har ett högt fokus på att hitta nya möjligheter i befintliga byggnader. Därför är en låg grad av modernisering planerad, men med vissa undantag för flera fristående byggnader” (Het Eilandje- Masterplan fas 1,2005:12).

Från citatet går det att utläsa att byggandet kommer att ske på ett sätt som bevarar den karaktär som finns i området. Fram till år 2009 har planerna för projektet utvecklats ytterligare.

”Området Eiljande-Cadix: Under våren sker den första fördelningen av mark och luft. Det blir en blandning av sociala bostäder, prisvärda bostäder, kontor och butiker” (Antwerpen budget 2009:8).

Byggandet ska ske där en blandning av olika typer av bostäder, kontor och butiker ska mötas. De så kallade social bostäderna är troligtvis en slags typ av hyresrätter och de ”prisvärda” är bostadsrätter med inte allt för höga priser. Att planera för och bygga på ett sätt som blandar olika typer av boenden med kontor och butiker är en bra strategi för att motarbeta en ökad segregation av staden. Ofta tenderar nybyggda områden att locka till sig de grupper som har råd att bo i nytt område eftersom de oftast inbegriper en typ av boenden och ofta inte mycket mer än så. I Antwerpens fall planeras det för en så kallad blandstad, det vill säga ett område som innehåller både bostäder, affärslokaler och kontor. Detta brukar ses som ett effektivt sätt för att motverka segregation eftersom området öppnas upp för fler grupper. År 2013 inleds byggandet av projektet.

”Eilandje programmet Cadixwijk startar år 2013 med byggandet av den första etappen av samhällsutveckling. Det första byggområdet kommer att bestå av en blandning av prisvärda hus och sociala bostäder även en förskola kommer att byggas av privata aktörer. Fokus kommer att ligga på hög arkitektur och på passivhus. Det intilliggande området kommer att bestå av en blandning av kontor och bostäder. AG Vespa kommer att förstärka gator och kajer i området som kommer att inkludera parker, en maritim lekplats och en idrottsplats” (Antwerpen Budget 2013:8).

Utifrån citatet går det att utläsa att projektet ses som en del av samhällsutvecklingen. Detta kan härledas till blandningen av boendeformer, kontor och butiker. Citatet påvisar också det som är vanligt i Antwerpen, det vill säga inblandningen av fler olika samhällsaktörer. AG Vespa är den aktör som var ansvarig för stadsutvecklingen i Antwerpen mellan år 2004-2006 och har fortfarande en betydande roll. Inblandningen av flera olika aktörer som kan komma med olika perspektiv kan vara det som bidrar till den positiva samhällsutveckling som staden planerar för. Vad som inte nämns i bostadsplanerandet i Antwerpen är antalet bostäder som planeras eller just själva bostadsfrågan i sig. Planeringen av nya bostäder är alltid inkluderad i ett större projekt vilket också inbegriper flertalet av de aspekter som tidigare nämnts, som är ett bra sätt för att motverka en segregerad stad. Det som dock inte går att utläsa genom att studera Antwerpens styrdokument och budgetar under den studerade tio årsperioden är om detta fenomen, att planera bostäder i helt nya områden, är karaktäristiskt för Antwerpen eller en tillfällighet. Det kan vara så att det är en tillfällighet att dessa projekt sker under just den tids period som undersöks, det kan dock även vara så att

det är så planeringen av nya bostäder sker i Antwerpen och Belgien. I Göteborg är det snarare bostadsfrågan som är i fokus men kan även ses som ett medel för samhällsutvecklingen, exempelvis genom att stärka känslan av tryggheten i staden. I Antwerpen har dock frågan breddats på ett tydligare vis där bostadsbyggandet sker på ett planerat sätt, vilket kan motverka de frågorna som Göteborg kämpar med att försöka lösa i efterhand.

Att bostadsfrågan är prioriterad av de båda städerna är inte något förvånande eftersom det följer av den urbanisering som sker och därmed den tillväxt som sker i staden. Hur bostadsfrågan hanteras är dock mycket olika och det är inte alltid bostäderna i sig som är högsta prioritet utan kan ses som ett medel för att uppnå andra mål som finns inom ramen för stadsutvecklingspolitiken. Detta är trygghetsarbetet i Göteborg ett tydligt exempel på. Där ses byggandet av de nya bostäderna som ett medel för att höja tryggheten i vissa områden. Byggandet av nya bostäder blir då som en lösning för problem som byggts upp tidigare. I Antwerpen sker planeringen och byggandet i ett långsamt tempo där plats ges för flera olika typer av boenden, kontor och affärsområden, detta för att förhoppningsvis slippa ”reparera” området i framtiden, vilket troligtvis är det som sker i flera av de områden som Göteborg arbetar med. En annan intressant aspekt av bostadsfrågan är den utveckling som har skett i Göteborg där frågan har gått ifrån att vara ett verktyg för att uppnå en högre grad av trygghet till att bostaden ska vara tryggheten och att målet är att alla har rätt till en egen bostad.

Segregation

En fråga som är nära kopplad till bostadsfrågan är segregation och vilket arbete som görs för att motverka det. Göteborg brukar beskrivas som en av landets mest segregerade städer (Andersson et.al 2009:6), därför är det intressant att se hur stadens arbete med att motverka segregation har utvecklats under årens lopp. I budgeten för år 2004 benämns betydelsen av en blandning av bostadsformer stimuleras för att få en mer blandad befolkningssammansättning.

”Göteborgs Stad ska värna och utveckla allmännyttan bland annat genom att bygga nya hyresrätter. En blandning av bostadsformer ska stimuleras, detta för att få en mer blandad befolkningssammansättning. Inriktningen ska vara att den nya byggnationen ska stärka integration och trygghet” (Göteborgs Stads budget 2004:12).

Ny byggnation ses som ett verktyg för att stärka integrationen men även tryggheten i staden.

Ordet segregation nämns inte, men det går genom citatet att utläsa att det underliggande målet är att bekämpa en ökad segregering. Utifrån vad som kan utläsas i citatet så läggs ingen större vikt vid frågan utan målet är att lösa segregationen genom nybyggnation. Till år 2009 har dock frågan stärks till att hela staden genom nämnder, styrelser och kommunala ska ta sitt ansvar.

”Segregation skapar orättvisor och klasskillnader. Arbetet med att motverka detta kräver att alla nämnder, styrelser och kommunala bolag tar sitt ansvar. Vår välfärdspolitik hänger därför samman med medborgarnas trygghet. Göteborgs storlek ställer krav på en genomarbetad storstadspolitik med ett attraktivt arbete för en ökad integration” (Göteborgs Stads budget 2009:14).

Ett krafttag tas och Göteborg har insett att stadens storlek ställer krav på en storstadspolitik som arbetar aktivt för att en ökad integration. Detta citat påvisar stadens syn på stadsutvecklingspolitik som kan sägas vara en del av storstadspolitiken och att denna är betydelsefull för staden och något nödvändigt. Det påvisar också stadsutvecklingspolitikens bredd och att det kan finnas flera olika syften.

”All segregation och diskriminering måste motverkas. Vi eftersträvar likvärdiga förutsättningar för till exempel studier, arbete och boende. Mångfaldens Göteborg, med ny kunskap och kompetens, är med sin språkrikedom, kultur och entreprenörskap ett bidrag till en hållbar utveckling i staden” (Göteborgs Stads budget 2009:14f).

Arbetet mot segregation har breddats och handlar inte längre bara om boendemiljön. Likvärdiga förutsättningar för även arbete och studier är också ett prioriterat område. Göteborg ser nu hur arbetet med att motverka segregering i förlängningen kan gynna staden och bidra till en hållbar utveckling i denna. Detta är något som kan kopplas till Floridas teorier om den kreativa klassen då de mest attraktiva platserna är där olikheterna möts. Där kan spontana och oväntade möten ske som i förlängningen kan leda till ökad kreativitet och därmed höjd attraktivitet. Målen är högt satta genom att det är många bitar som staden hoppas ska falla på plats genom att arbeta aktivt i hela staden för att motverka segregeringen. I 2013 års budget påvisas det att en av de viktigaste frågorna inom stadsutveckling är just att uppnå en stad där olika upplåtelseformer är blandade i staden.

”Vid nybyggnation ska de upplåtelseformer som är underrepresenterade i befintliga bostadsområden främjas” (Göteborgs Stads budget 2013:31).

Detta är det effektivaste sättet att motverka segregation eftersom det då ges möjligheter för olika grupper i samhället att bo och mötas inom samma område eftersom det finns olika

typer av boenden inom samma område i staden.

I Antwerpens dokument nämns inte något konkret arbete för att motverka segregation. Som tidigare nämnts är dock Antwerpens bostadsplanering starkt inriktad mot att motverka segregation, då dess projekt inbegriper byggande av blandade bostadsformer, förskolor och butikslokaler. Det är därmed inte ett uttalat mål för Antwerpen utan snarare ett indirekt mål som kan utläsas genom andra prioriterade mål i staden.

Trygghet

I Göteborg är det främsta syftet med stadsutvecklingen mellan åren 2004 och 2009 att uppnå högre trygghet i staden. I princip alla övriga mål ses som ett medel för att uppnå en högre nivå av trygghet. Detta är ett mål som normalt sett inte förknippas med stadsutveckling och det kan därmed ses som förvånande att det fått stort utrymme i stadens politik under de första studerade åren.

”Förnyelse längs älvstränderna och byggande på rivningstomter och industriområden är en väsentlig del i att göra Göteborg vackrare och tryggare. Särskilda satsningar ska genomföras för att öka tryggheten för boende på väg till och från arbete, skola och service” (Göteborgs Stads budget 2004:12).

”Inriktningen ska vara att den nya byggnationen ska stärka integration och trygghet” (Göteborgs Stads budget 2004:12).

Genom att läsa citaten ovan går det att utläsa att Göteborg tidigare inte ansågs vara en trygg stad att leva i. Nedgångna områden önskades rustas upp för att göra Göteborg vackrare men framförallt tryggare. Att ha som mål att särskilda satsningar ska göras för att medborgarna ska känna sig trygga i att gå från sin bostad till sitt arbete eller skola är ett mycket tydligt tecken på att det fanns en syn på att Göteborg inte var en säker stad. Genom att rusta upp och bygga nytt i nedgångna och osäkra områden önskar staden höja attraktiviteten och därmed göra området mer tryggt. Till år 2009 har synen på stadsutveckling delvis förändrats då allt arbete inte endast är ett medel för att höja tryggheten utan att det även kan vara ett medel för att bidra till högre tillväxt.

”När vår stad är attraktiv utvecklas den och ger oss nya möjligheter att växa och skapa en hållbar tillväxt som kommer invånarna i Göteborgs lokala arbetsmarknadsregion till del. Om staden utvecklas ger det nya jobb som i sin tur ger en ökad trygghet och välbefinnande hos människor. När människor har arbete skapas välfärden och klyftorna minskar” (Göteborgs Stads budget 2009:14).

Det är fortfarande fokus på trygghet, men det huvudsakliga målet är att staden ska vara attraktiv vilket leder till ökad tillväxt som i sin tur kan bidra till nya arbetstillfällen för Göteborg. Tryggheten år 2009 handlar snarare om ekonomisk trygghet genom att ha ett arbete och bidra till stadens välfärd än att känna sig trygg ute på stadens gator. Fokus är inte längre fullt ut på att medborgarna ska känna sig trygga i sin stad utan att det även är viktigt att de är med och bidrar till stadens välfärd genom att arbeta. Till år 2013 har trygghetsarbetet i stort sett försvunnit ur stadsutvecklingspolitiken. Under 2013 nämns ordet trygghet en gång, då i samband med att alla boende i Göteborg ska ha en trygg bostadsmiljö. Att trygghet är ett så pass prioriterat område inom stadsutvecklingspolitiken kan ses som förvånande, då det inte är ett mål som nämns inom teorier för stadsutveckling. Detta mål kan därför ses som ett oväntat fynd för studien. Målet om trygghet kan kopplas samman med det övergripande arbetet som sker för att göra staden attraktiv, men är ändå en annorlunda vinkel på frågan.

Kvalitet

I Antwerpen präglas stora delar av stadsutvecklingspolitiken av att det arbete som görs ska hålla hög kvalitet, vilket staden definierat som att det ska finnas en hög nivå av prestanda, säkerhet, hållbarhet och renlighet. Det är därmed flera mål som inkluderas däri och dess gemensamma mål är att uppnå hög attraktivitet och lönsamhet för staden.

”Kvalitativa gator och torg förhöjer attraktionskraften, dynamiken och vitaliteten i staden. Med kvalitet avses prestanda, säkerhet, hållbarhet och renlighet. Ett proaktivt, integrerat och konstruktivt tillvägagångssätt i samarbete med stadsarkitekten är centralt i det arbetet”
(Antwerpens budget 2009:12).

Antwerpen ska vara en stad som satsar på kvalitet och en god bebyggelse, det är det som ska känneteckna staden. Mycket av det som skrivs i budgeten bygger på att Antwerpen ska bygga upp ett varumärke. Staden Antwerpen ska stå för olika värden och kännetecknas av exempelvis hög kvalitet och attraktivitet. Det finns höga mål uppställda för att bli en världsstad, eller i alla fall vara en betydelsefull stad och man satsar på sin bebyggelse. Det kan ses som ett bra val av Antwerpen att satsa mycket på att hålla en så hög kvalitet som möjligt, detta är något som kan bidra till positiva effekter för staden. Målet om att arbetet med stadsutveckling ska hålla en hög nivå av kvalitet är dock lite problematiskt. Detta eftersom det är ett svårt att mäta en nivå av kvalitet och det är därmed svårt att göra jämförelser. Det kan därmed bli ett mål som inte säger så mycket, då det är svårt att se några

konkreta resultat av de mål som ställs upp.

4.3 Bilder av framtiden

Budgeten kan beskrivas som ett dokument där bilder av framtiden kan avläsas. De båda studerade städerna har relativt olika tillvägagångssätt för att blicka framåt, både sett till målens karaktär och innebörd. Göteborg presenterar ett antal långsiktiga mål som är av olika karaktär. År 2004 är ett av målen tillväxtinriktat och påvisar att Göteborg har en framtidstro och en vilja av att växa.

”Göteborgsregionen är en av de mest dynamiska tillväxtregionerna i Sverige. Samverkan mellan kommunen, högskolan och näringslivet är grunden till den särskilda kunskapskultur som håller på att utvecklas i Göteborg” (Göteborgs Stads budget 2004:11).

Det går att avläsa att Göteborg har en framtidsvision och en bild av att staden kommer att växa. I citatet är det hela Göteborgsregionen som åsyftas och inte specifikt Göteborg som stad. Det är därmed en ganska stor utveckling som krävs för att staden ska växa till en global aktör. Till år 2009 har de långsiktiga målbilderna utvecklats till att inbegripa en hållbarhetsdimension på stadens arbete.

”Med ambitionen att säkra kommande generationers behov ställs det krav på ny byggnation och infrastruktur. Vi ska skapa de bästa förutsättningar för byggande och utveckling genom att långsiktigt planera för ett större och mer hållbart Göteborg, genom kompletteringsbebyggelse” (Göteborgs Stads budget 2009:14).

Stadens sedan tidigare nämnda mål om kompletteringsbebyggelse är det främsta målet som finns i led att stärka stadens hållbarhetsarbete. Det planerade arbetet har som mål att Göteborg ska växa och att en större tillväxt ska ske. Det är relativt konkreta mål som ställs upp för stadens tillväxt. Göteborg har inte satt upp någon högre målbild för stadens arbete utan är på en relativt låg nivå. I 2013 års budget är det framförallt olika miljömål som kan kopplas till vad staden önskar att uppnå i framtiden.

”Göteborg ska vara en föregångare i miljö- och stadsutveckling och en av världens mest progressiva städer i att åtgärda klimat- och miljöproblem” (Göteborgs Stads budget 2013:29).

Den bild som Göteborg vill förmedla år 2013 är att staden är en internationell miljöstad. Det som kännetecknar Göteborg är stadens engagemang för miljö och stadsutveckling. Staden ska vara en föregångare som det står och ska därmed ligga i framkant i dess arbete, och då framförallt inom miljö och klimat. Målet som finns år 2009 om ett mer hållbart Göteborg

har därmed inletts, i alla fall gällande den ekologiska dimensionen på hållbarhet. Detta eftersom allt fler och ambitiösa miljömål ställts upp.

I Antwerpen ges både konkreta bilder av planerade projekt samt mer visionära bilder av framtiden. Antwerpen beskriver vissa delar av sitt arbete som framtidens *urbana utveckling* och har tydliga målbilder av vad staden vill uppnå och vara. Att kombinera mycket konkreta mål med högst visionära mål gör att det är svårt att få en tydlig bild av hur detta ska uppnås. De konkreta målen och projekten känns avlägsna jämfört med den målbild som finns för staden. I styrdokumentet för stadsutvecklingsprojekt i Antwerpen år 2004 beskrivs stadens arbete med en stor framåtanda och en vilja att utveckla staden.

”Masterplan fas 2 skapar möjligheter för utvecklingen av en ny urban miljö kombinerat med en aktiv, modern hamn. Ett blandat urbant område kommer att skapas utifrån en helt ny nivå för Antwerpen. Området kommer att bli jämförbart med andra stora hamnområden så som Oostelijk havengebied i Amsterdam, Sydhavn i Köpenhamn och Hafencity i Hamburg och kommer att vara som en pulsådra i staden” (Het Eiljande - Masterplan fas 2, 2005:10).

Antwerpen har stora planer för ett gammalt hamnområde i staden som ska utvecklas till ett helt nytt urbant område som staden kallar det. Det är flera intressanta ordval här som påvisar på att staden har utvecklingsambitioner. Att benämna området som en ny urban miljö kan vara ett försök till att göra projektet intressant internationellt sett, det kan även kopplas till de jämförelser som görs med andra hamnstäder i Europa som staden inspireras av. Ett annat exempel på hur staden förmedlar sin stadsutvecklingspolitik år 2004 är genom ett projekt som bedrivs på området *Mexico eiland*.

”Boenden på Mexico-eiland är grunden för utvecklingen av en livlig urban miljö. Boendena kan vara i form av loft, takvåningar och lägenheter. Nya typer av urbant boende kommer att skapas i anslutning till mer traditionella lösningar” (Het Eilandje- Masterplan fas 2, 2005:21).

Projektet på Mexico-eiland är ännu ett exempel på stadens fokus på att skapa ”urbana miljöer”, ett uttryck som inte säger så mycket men som kan ses som ett försök till att skapa ett intressant och nytt område i staden. De olika satsningarna på olika boendelösningar är något positivt och är något som kan bidra till den sociala utvecklingen i staden. Många nya bostadsområden är ofta mycket homogena då det endast byggs en typ av bostäder. Dessa är ofta mycket dyra och som endast ett fåtal grupper i samhället har råd med. I en fortsatt utveckling av det nya projektet benämns även andra mål.

Det är därmed två mycket olika bilder av framtiden som ges utav de båda städerna. I

Antwerpen är det framförallt språket som gör att bilden av framtiden ges, genom att staden pratar om ”nya urbana miljöer”. I Göteborg är det snarare hållbar stadsutveckling som är förknippat med framtidens bild av Göteborg, och då specifikt den ekologiska dimensionen av hållbarhet. I Göteborgs är de flesta mål på en övergripandenivå men utan en konkret målbild för staden, som motsvarar den som finns för Antwerpen. I Göteborg kategoriseras målen i hela budgeten på ett tydligare sätt än vad som görs i Antwerpen vilket gör att det ändå går att få en bild av vad staden önskar att uppnå utan att de explicit uttalar detta.

4.4 Tillväxt

Ett av de huvudsakliga målen för städer att arbeta med stadsutvecklingspolitik är för att göra sina städer attraktiva. Detta arbete bedrivs med förhoppning om att det i förlängningen ska leda till en högre tillväxt. Både Antwerpen och Göteborg har mål om att öka sin tillväxt, men även inom detta mål har de båda städerna valt relativt olika strategier. Detta genom att de har olika syner på sin stad och dess plats i den allt mer globaliserade världen. Detta får påverkan på vad städerna väljer att inbegripa inom sitt arbete mot högre tillväxt. En viktig fråga för Göteborg och som har lyfts fram redan från 2004 fram till 2013 är målet att Göteborg ska föra en tillväxtorienterad politik. Detta prioriterade område har dock ändrat karaktär och utvecklats under åren. I 2004 års budget påvisas betydelsen av att vara navet i en tillväxtregion och ett flertal tillväxtorienterade mål lyfts fram så som att staden ska vara en framgångsrik studieort, hamnen ska bli den ledande i Norden men även locka till sig nya företag.

”Göteborgsregionen är en av de mest dynamiska tillväxtregionerna i Sverige. Samverkan mellan kommunen, högskolan och näringslivet är grunden till den särskilda kunskapskultur som håller på att utvecklas i Göteborg. Företag söker sig till Göteborg av strategiska skäl. Här finns kunnande, här finns Göteborgsandan och människor trivs i vår stad. Göteborg har unika förutsättningar för att locka företag att etablera sig i kommunen. Tillgängligheten till Göteborg med olika kommunikationsmedel är en avgörande konkurrensfaktor och ska utvecklas”
(Göteborgs Stads budget 2004:11).

Staden uttalar sig om att vara en del av en av de mest dynamiska tillväxtregionerna i Sverige, det är inte staden i sig, utan hela Göteborgsregionen som man uttalar sig om. Utvecklingsarbetet för Göteborg är något som har inletts då en särskild kunskapskultur håller på att utvecklas. Det går därmed att utläsa i texten att staden har tillväxtambitioner och vet vad den är bra på och vad som ska lyftas fram för att locka till sig nya företag. De

aspekter som lyfts fram är dock inte särskilt konkreta, vad är det som är unikt för Göteborg, varför är det strategiskt att välja att placera sitt företag här? År 2009 har synen på tillväxt utvecklats.

”Det är den lokala arbetsmarknadsregionens utveckling, så kallad regionförstoring, som ställer många av kraven på infrastruktur och stadsutveckling i Göteborg” (Göteborgs Stads budget 2009:14).

Det som 2004 lyftes fram som något positivt har nu utvecklats till en problematik eller som en motivering för Göteborg att satsa på stadsutveckling och infrastruktur. Staden lyfter dock även fram ett annat argument för att satsa på ökad tillväxt och framförallt en god infrastruktur.

”Tillgängligheten till Göteborg måste snabbt bli bättre och mer utvecklad. Möjligheten att nå staden är en avgörande konkurrensfaktor. En aktiv näringslivspolitik och en genomtänkt planering är avgörande framgångsfaktorer för Göteborg. Inriktningen ska vara att stärka Göteborg och hamnen som Nordens logistikcentrum” (Göteborgs Stads budget 2009:15).

Även år 2013 är tillgängligheten till Göteborg det mest prioriterade målet för stadens tillväxt. Infrastrukturen är det främsta verktyget för att staden ska växa. Även möjligheter för den ekonomiska tillväxten nämns då satsningar bör göras på näringslivspolitikerna och på hamnen. Det är dock ungefär de samma mål som ställdes upp redan år 2004. Det har därmed inte skett någon större utveckling i hur Göteborg ser på staden och dess tillväxt.

Antwerpens syn på tillväxt är att staden är en tillväxtmotor i dess region och bör därmed ha en plats på den internationella arenan som en betydelsefull stad. Staden sätter en stor tilltro till sig själv och stadens betydelse i dess region, men även internationellt sett. Det går utifrån citatet nedan att utläsa att Antwerpen ser sig eller vill i framtiden se sig om en globalstad och har en vilja om att vara något mer än tillhöra en grupp av second cities.

”Ledningsgruppen i Antwerpen har ställt upp ett mål som ska hållas fast vid och som ska realiseras, ”Antwerpen ska vara den mest intressanta platsen att arbeta i, bo i och att besöka”, detta ska prioriteras före alla andra mål” (Antwerpen Budget 2009:3 och 2013:3).

Detta citat påvisar att Antwerpen under år 2009 och 2013 har mycket högt ställda mål på stadens värde och dess framtida utveckling. Det är ett mål som kan anses mycket ambitiöst, men det går inte att utläsa hur detta ska uppnås. Det som kan utläsas utifrån helheten i

budgeten är att staden satsar på flera stora och spektakulära projekt som kan vara bidragande faktorer för att uppnå det här målet. Trots det är det svårt att veta vad staden menar med målet och inom vilken kontext som det befinner sig. År 2013 har staden initierat ett stort projekt i staden som ska ta ett helhetsgrepp om stadsutvecklingen.

”Masterplan 2020 har som syfte att hölja tillgängligheten, trafiksäkerheten och viljan att bo i Antwerpen – detta ska ske genom bra policys som garanterar en god samverkan och projekt med högkvalitet, med Flandern och inom Antwerpen” (Antwerpen Budget 2013:10).

Ett flertal samarbeten bedrivs inom Flandern för hela regionens tillväxt, men där Antwerpen är kärnan i regionen och ses som dess tillväxtmotor. Vad som menas med att höja viljan att bo i Antwerpen kan diskuteras. Det kan innebära att det finns en vilja att höja attraktiviteten men också de grundläggande förutsättningarna som nämns som exempelvis att höja tillgängligheten och trafiksäkerheten i staden. Dessa mål kan liknas vid de som nämndes redan år 2004 för att höja attraktiviteten och viljan att bo i staden, men att målet har utvecklats till att även inkludera samarbete med övriga regionen och ett syfte kan därmed vara att höja tillväxten.

I Göteborg beskrivs stadens arbete med tillväxt snarare med ekonomiska motiv och att locka till sig fler företag och invånare, detta kan dock i förlängningen leda till samma mål som Antwerpen har, nämligen att bli en global aktör genom att skapa nya ”urbana miljöer”. Tillväxt är dock något som är starkt förknippat med just ekonomisk tillväxt. Den särskiljning som görs här, grundas på den bild som Antwerpen förmedlar och som inte är starkt präglad av ekonomiska perspektiv. Göteborg nämner dock aldrig sin roll som en global aktör som ett konkret mål med sin stadsutvecklingspolitik. De medel som Antwerpen använder sig utav för att nå upp till det målet är inte helt tydliga, men kan i stora drag kopplas till stadens arbete med att göra staden attraktiv och att hålla en hög kvalitet på de arbeten som görs i staden. Antwerpen kan dock anses ha högre mål med sin stadsutvecklingspolitik än vad Göteborg har, men Göteborg kan anses ha en mer konkret bild av sig själv och dess betydelse i världen än vad Antwerpen har.

Infrastruktur och kollektivtrafik

En av de frågor som brukar anses som grundläggande för att second cities ska kunna ta del av en ökad tillväxt är en fungerande infrastruktur och kollektivtrafik (Hodos 2007:326). I Göteborg ses infrastrukturen som en av de viktigaste frågorna när det gäller att stärka

stadens konkurrenskraft. Göteborgs Stads budget år 2004 påvisades just denna betydelse.

”I en stad av Göteborgs storlek har kollektivtrafiken stor betydelse för framkomligheten. Möjligheter ska utvecklas att snabbt kunna anpassa kollektivtrafiken till ökat resande” (Göteborgs Stads budget 2004:12).

Göteborg påvisar i citatet att man ser sig som en storstad men att det är viktigt att kunna rusta sig för ett ännu högre tryck vilket kan komma att ske genom att staden kan komma att växa ytterligare.

”Ny bebyggelse ska i första hand ske genom komplettering så att existerande infrastruktur utnyttjas” (Göteborgs Stads budget 2004:11).

Ett annat mål som är prioriterat är att utnyttja den befintliga infrastrukturen. Dessa två olika citat kan ses som motstridiga mål då staden i det tidigare citatet belyser betydelsen av att kunna anpassa och utöka kollektivtrafiken. Infrastrukturen är dock inte lika prioriterat då ny bebyggelse ska ske där infrastruktur redan finns. Det finns dock ett annat perspektiv på frågan som kan läsas mellan raderna, vilket är kopplat till ett annat mål att kompletteringsbygga. Det går alltså att se på målet utifrån ett tillväxtorienterat perspektiv och ett mer socialt perspektiv där det är en negativ syn på tillväxten då det inte kan ses som så ambitiöst mål. Som för många av de andra prioriterade områdena så ökar tydligheten i vad som menas med stadens mål med åren. År 2009 fanns istället denna definition.

”Genom att i första hand kompletteringsbygga i redan existerande stadsdelar och centra så kan befintlig infrastruktur utnyttjas. Möjligheten blir större att nå miljömålen och minska klimatpåverkan genom att fler kan använda existerande kollektivtrafik” (Göteborgs Stads budget 2009:15).

Nu går det att utläsa att målet med att bygga kring befintlig infrastruktur är för att kunna kompletteringsbygga och att det ses som ett positivt mål för miljön. Det är flera fördelar som räknas upp här. En av de viktigaste fördelarna med att kompletteringsbygga nämns dock inte, vilket är de sociala fördelarna det har att blanda nya bostäder med äldre befintliga. Detta eftersom nya bostäder är så pass dyra att enbart en viss grupp i samhället har råd att bo i nybyggnation. För 2013 kvarstår samma mål som ovan, men har även kompletterats med fler mål med syfte att förbättra miljön och klimatet.

”Biltrafiken ska minska till förmån för kollektivtrafik, cykeln och gående. Kan andelen bilresor minska så förbättras bullersituationen och luftkvaliteten i staden samtidigt som stora ytor frigörs för viktigare ändamål” (Göteborgs Stads budget 2013:33).

Inför 2013 års budget har målet kompletterats med att resandet ska öka med cykel och till fots samt med en mer konkret motivering till varför det är viktigt att bil resandet minskas. Målen sträcker sig dock över en väldigt lång tidsperiod då staden säger att genom att bil resandet minskas så frigörs ytor till viktigare ändamål. Att bilåkandet ska minskas så pass mycket känns snarare som en vision än ett konkret mål i en budget. Det är viktigt med ambitiösa miljömål, men blir de allt för orealistiska så blir de lättare att ignorera.

I Antwerpens nämns inte infrastruktur och kollektivtrafik särskilt mycket vilket kan ses som förvånande. År 2004 är störst fokus fortfarande på bilismen och att staden bygger storskaliga anläggningar som kräver tillgång till bil.

”Efterfrågan på storskaliga urbana funktioner kommer att öka i framtiden. Med storskaliga funktioner menas exempelvis eventhallar (...). Dessa nya funktioner karaktäriseras av deras storskalighet och behovet av att kunna nå dessa med bil” (Het eilandje – masterplan fas 2, 2005:10f).

Att satsa på dessa typer av projekt kan ses som relativt oväntat och inte något som karaktäriseras av framtida urbana satsningar som staden hänvisar till här. Under år 2009 nämns inte infrastruktur eller kollektivtrafik i någon större utsträckning, men under år 2013 har det skett en delvis utveckling då det finns mål om fler cykelvägar och att förlänga spårvagnsdragningar.

”Realiserandet av lokala cykelvägar samt en förlängning av spårvagnssträckorna kommer att vidareutvecklas” (Antwerpen budget 2013:10).

Det är som sagt inte mycket som nämns om kollektivtrafik och infrastrukturutvecklingen, det är dock positivt att dessa mål finns med. Vad som är anmärkningsvärt i Antwerpens stadsutvecklingspolitik är den nästan obefintliga miljöaspekten. Denna typ av satsning är det närmaste som staden kommer till ett miljömål. Det finns ett flertal mål om att anlägga fler parker och att på det sättet göra staden mer ”grön” men inte om hur staden ska arbeta för att förbättra miljön och klimatet.

De båda städernas tillväxtorienterade politik ser därmed mycket olika ut. Antwerpen

använder ett språk som försöker påvisa sina satsningar ska leda till en ny urban miljö, vilket kan kopplas till att staden önskar att växa. I Göteborg är det främst infrastrukturen som är i fokus för att uppnå en högre tillväxt och sedermera att klara av den eventuella tillväxt som sker. I Antwerpen nämns inte satsningar på infrastruktur alls på samma sätt. Göteborgs syn som sig själv som navet och tillväxtmotorn i sin region har utvecklats under den studerade tio årsperioden. År 2004 syftar målen på hela regionen och inte Göteborg specifikt, under år 2009 och 2013 har dock stadens syn på sig själv utvecklats då flera av målen med infrastruktur motiveras av att en ”stad av Göteborgs storlek” kräver en mer utvecklad kollektivtrafik. I Antwerpen har under hela den studerade perioden haft en syn på staden som att den är stark i sin region och dess tillväxtmotor.

4.5 Attraktivitet

Stadsutvecklingspolitik kan i många fall beskrivas som städernas politik för att göra sig attraktiva. På vilket sätt som detta sker är dock väldigt olika och det går att utläsa en utveckling av detta under de studerade åren. I Göteborg finns det flera olika delar av stadens stadsutvecklingspolitik som kan kopplas till att höja stadens attraktivitet. Ett sådant sakområde som har diskuterats under stadens prioriteringar är trygghetsarbetet. Detta har som huvudsyfte att höja stadens attraktivitet. Är staden inte en säker och trygg plats är den inte heller attraktiv. En annan sakfråga som Göteborg prioriterade år 2004 var att arbeta med evenemang. Göteborg är förknippat med sin marknadsföring i att vara en ”evenemangsstad”. I 2004 års budget beskrivs stadens arbete med evenemang att staden vill vara en attraktiv mötesplats.

”Göteborg har under det senaste decenniet utvecklats till en välkända och attraktiv mötesplats för olika evenemang, som bidrar till en attraktiv stad att både leva i och besöka. Evenemangsstaden Göteborg ska vidareutvecklas” (Göteborgs Stads budget 2004:11).

Att arbeta med evenemang och att lyfta fram staden på det sättet är något som är karaktäristiskt för second cities, enligt de teorier som finns för second cities (Hodos 2007:324f). Genom att satsa på kultur och bli en betydelsefull aktör inom evenemang bygger staden upp ett varumärke och gör sig till stad som syns och sticker ut. Målet om att Evenemangsstaden Göteborg ska vidareutvecklas är endast något som finns med i 2004 års budget, i de näst följande årens budgetar nämns inte längre arbetet med evenemang överhuvudtaget. Göteborgs varumärke om att vara en evenemangsstad är dock något som lever kvar trots att det inte nämns som ett mål i budgeten. I staden benämns exempelvis

området kring korsvägen som ett ”evenemangstråk”. Det är dock tydligt att det har skett ett skifte gällande det fokus som evenemang hade inom stadsutveckling för tio år sedan och hur frågan diskuteras idag. Frågan lever kvar, men är inte lika prioriterad längre och särskilt inte inom stadens arbete med stadsutveckling. Detta kan sammankopplas med Floridas teori om den kreativa klassen. Florida beskriver målet om att staden ska arbeta med evenemang som klassiska frågor för städer, men inte som något som gör staden attraktiv genom att locka till sig den kreativa klassen. Enligt Floridas teori är därmed Göteborgs avsaknad av mål med evenemang under de senare åren ett smart drag. Teorierna om att evenemang är något unikt för second cities kan också ifrågasättas eftersom det endast var en prioriterad fråga för Göteborg under det första studerade året och inte något som har nämnts alls av Antwerpen. Det kan dock mycket väl vara så att det är en fråga som är högst aktuell för andra second cities i världen och inte för de fall som undersöks i denna studie.

I Antwerpen har attraktivitet varit ett prioriterat område under hela den studerade perioden och staden har arbetat med frågan på ett likartat sätt. Mellan år 2003-2007 bedrevs ett stort utvecklingsprojekt i Antwerpen. Projektet kallades *Stadens styrka* och var uppdelat i tre olika delprojekt, *Staden att leva i*, *Den attraktiva staden* och *Den livliga staden*.

”Projektet ”*Staden att leva i*” har som mål att göra livet i storstaden attraktivt igen, och går ut på att utveckla möjligheter i staden, säkerheten och att upprusta offentliga miljöer” (Willems och Vandenbroucke 2007:155).

Projektet är ett exempel på att Antwerpen redan år 2004 hade ett tydligt fokus på att utvecklas och att satsa på sin stad inom ett flertal områden. Projektet gick ut på att höja attraktiviteten i staden på flera olika plan, både rumsligt för dess invånare, för potentiella investerare men även för turister. Utvecklingsprojekten hade som mål att bidra till ökad attraktivitet och därmed till en ökad tillväxt för staden genom att locka till sig nya investerare. Det var dock inte det enda målet utan ett av delprojekten hade även som mål att höja attraktiviteten för att bo och leva i staden och hade som mål att höja känslan av säkerhet. I budgeten för år 2009 tas återigen betydelsen av att ha väl underhållna offentliga miljöer upp för att höja attraktiviteten och viljan att bo i staden.

”Väl underhållna gator, torg och parker ökar attraktionskraften och viljan att bo i staden. För att detta ska lyckas krävs en välorganiserad offentligstyrning” (Antwerpens Budget 2009:11).

I citatet som är taget från budgeten för år 2009 skrivs det att lyckas med att höja attraktiviteten krävs en välorganiserad offentligstyrning. Som tidigare nämnts är det inte kommunen som har haft det övergripande ansvaret för stadsutvecklingspolitiken, detta citat kan påvisa att det finns ett behov för en tydligare styrning och ett helhetsgrepp i frågan. För år 2013 är målen för att uppnå attraktivitet ungefär de samma.

”Till fördel för alla medborgare i Antwerpen vill vi ha en hög bekvämlighet och kvalitet på gator, torg och parker detta genom att utforma och upprätthålla en målinriktad strategi på en förutbestämd nivå som ska uppnås och upprätthållas” (Antwerpen budget 2013:12).

Staden ska uppnå en hög nivå av attraktivitet genom att ha en god bekvämlighet och kvalitet, detta genom att utforma en strategi. Vad som dock inte nämns är vad denna strategi ska innehålla. Det går även att diskutera om detta mål är det som leder till en högre grad av attraktivitet för staden. Följande citat ger en mer tydlig bild av vad staden ska arbeta med för att uppnå målet om höjd attraktivitet.

”Allmän ordning och arbete bidrar till målet om att staden ska garantera alla en välskött offentlig miljö” (Antwerpen budget 2013:10).

Staden ska vara välskött och hålla allmän ordning, detta kan ses som två väldigt basala delar i en stads arbete till att uppnå kvalitet och attraktivitet. Antwerpen kan behöva satsa på fler ambitiösa mål och utveckla arbetet med att locka till sig fler invånare. Det kan dock ses som att staden gör det mest basala för att sedan låta invånarna vara med och påverka stadens utveckling och därmed öka stadens attraktivitet enligt Floridas teorier.

Vad de båda städerna väljer att inbegripa inom attraktivitet är därmed mycket olika. I Göteborg är det mycket olika sakfrågor som lyfts fram för att bidra till stadens attraktivitet. Under senare år är det ganska oklart om vad Göteborgs arbete för att höja sin attraktivitet inbegriper. Stora delar av målsättningar under år 2013 är olika miljömål och att staden framhäver sig själv som en stad med höga miljö- och klimatmål, vilket kan tolkas som att det är dessa mål som ska göra staden attraktiv. I Antwerpen är attraktivitet sammankopplat med av en hög nivå av kvalitet. Staden ska vara attraktiv bildligt sett, gator och torg ska ha en bestå av en spännande och kvalitativ arkitektur och ska på det sättet bidra till stadens attraktivitet.

4.6 Global aktör

Stora delar av stadsutvecklingen och då särskilt för second cities grundas av att vara en del av den konkurrens som finns bland världens städer. Det innebär att städerna måste sticka ut på något sätt och påvisa sin styrka. För Göteborgs del finns det inga konkreta mål om att staden ska bli en global aktör. Det närmaste som kan kopplas dit är Göteborgs engagemang för sitt miljö- och klimatarbete som närmast ses som en metod för att bli en global aktör. I 2013 års budget ställs höga mål för stadens arbete med att förbättra klimatet.

”Göteborg ska vara en föregångare i miljö- och stadsutveckling och en världens mest progressiva städer i att åtgärda klimat- och miljöproblem. Genom att gå före så underlättar vi även för de samhällen som har mindre resurser än vi att finna redskapen och vägen mot en hållbar livsstil” (Göteborgs Stads budget 2013:29).

Genom detta citat går det att avläsa att Göteborg har en vilja om att bli en global aktör när det gäller stadens miljö och klimatarbete. Göteborg ska inte bara arbeta för sin egen vinning utan ska även *åtgärda* klimat- och miljöproblem. Det kan därmed innebära att arbeta på en internationellnivå och därmed bli synlig på den globala arenan.

I Antwerpens budget för år 2009 och 2013 ger staden en tydlig bild av att staden har ambitioner om att vara en global aktör. Antwerpens syn på tillväxt är att staden är en tillväxtmotor i dess region och bör därmed ha en plats på den internationella arenan som en betydelsefull stad. I inledningen till Antwerpens budget år 2009 och 2013 beskrivs städernas kontext som i stor utsträckning påverkas av globaliseringen och att Antwerpen ser sig själv på den arenan och är en världsstad att räkna med.

”Antwerpen måste vara den mest attraktiva livsmiljön för de som bor här, arbetar eller kommer på besök. För att uppnå detta mål vill ledningsgruppen för staden de näst kommande sex åren arbeta tillsammans med alla boende i staden och med de som kommer på besök. I en värld där städer får en allt större betydelse har Antwerpen, som största stad i Flandern, ett ansvar att visa att städerna är framtiden. Och att denna framtid är positiv” (Antwerpens budget år 2009:4 och 2013:3).

I inledningen av budgeten skrivs det om att städer får en allt större betydelse i världen, och där har Antwerpen en plats som största stad i Flandern. Detta ser staden som en positiv utveckling och något som staden vill vara en del av.

Antwerpen har en mycket tydligare bild av vad staden vill uppnå och faktiskt vill växa och bli en stad som är en global aktör. I Göteborg är ett av de huvudsakliga målen 2013 att

staden ska vara en föregångsstad när det gäller klimat, det kan också ses som att staden ska bli en global aktör, men inom ett profilerat område. Det innebär att Göteborg har hittat det som är unikt för just sin stad och kan arbeta med just dessa frågor för att sticka ut i mängden av städer. Antwerpen har som mål att vara så attraktiv som möjligt, vilket kan inbegripa flera olika sakfrågor och är därmed inte lika tydligt.

4.7 Hållbarhet

Arbetet med stadsutveckling är ofta sammankopplat med hållbarhetsdimensionen och det talas allt oftare om den hållbara stadsutvecklingen. För Göteborgs Stad har hållbarhetsdimensionen varit närvarande under alla de studerade åren mellan 2004 och 2013. Hur den hållbara utvecklingen har definierats och vad som inbegrips i frågan har dock förändrats under årens lopp. Första året, 2004, ses hållbarhetsperspektivet utifrån den traditionella definitionen, vilket innebär en social-, ekonomisk- och ekologiskdimension, och har utarbetats som en strategi för staden. Därmed kan Göteborgs arbete med hållbarhet ses som något väldigt översiktligt och snarare som ett begrepp som bör finnas med i stadens budget än konkreta målbilder. Detta eftersom det inte finns några konkreta åtgärder eller att några konkreta arbetssätt finns beskrivna.

”En strategi för ett hållbart Göteborg finner man där sociala, ekologiska och ekonomiska aspekter förenas”(Göteborgs Stads budget 2004:11).

De tre hållbarhetsdimensionerna uppmärksammas och ses som ett medel för ett hållbart Göteborg. I texten nämns också att detta ska uppnås genom ett hållbart byggande. Vad som inte nämns är på vilket sätt som byggandet ska ske på ett hållbart sätt, så vad som menas är fortsatt öppet för diskussion. Till år 2009 har beskrivningen av hållbarhetsarbetet utvecklats något och staden ger mer konkreta exempel på hur arbetet ska bedrivas.

”Med ambitionen att säkra kommande generationers behov ställs det krav på nybyggnation och infrastruktur. Vi ska skapa de bästa förutsättningarna för byggande och utveckling genom att långsiktigt planera för ett större och mer hållbart Göteborg, genom kompletteringsbebyggelse”(Göteborgs Stads budget 2009:14).

Staden kopplar sitt hållbarhetsarbete till sina tillväxtambitioner om ett större och mer hållbart Göteborg. Staden behöver utvecklas genom nybyggnation och infrastruktur och detta ska ske genom kompletteringsbebyggelse. Kompletteringsbebyggelse är inte ett enkelt begrepp och det är otydligt vad som inbegrips i Göteborgs definition. Det bör dock innebära

att nybyggnation ska ske i befintliga bostadsområden, men det kan även gälla andra typer av bebyggelse. Målet kan ses som en ambition att öka den sociala hållbarheten då det bidrar till en socialutveckling av området. Det är dock fortfarande otydligt om vad målet egentligen är. I 2013 års budget har hållbarhetsbegreppet fått spridning till ett flertal prioriterade mål, bland annat till bostadspolitik.

”En hållbar bostadspolitik kräver klimatomställning och att stadens invånare inkluderas i stadsutvecklingen. Barnens perspektiv ska alltid vara med i hur vi bygger och planerar staden”
(Göteborgs Stads budget 2013:30).

Till detta citat kan den ekologiska- och sociala hållbarhetsdimensionen kopplas samman. Inom den sociala hållbarheten är medborgarnas inflytande en viktig aspekt, och i det här fallet är även barnens perspektiv viktigt. Målet är att det ska ske en klimatomställning samt att medborgarinflytandet ska öka. Detta kan ses som en betydlig förbättring när det gäller stadens hållbarhetsarbete.

”Det behövs fler tillfälliga och spontana mötesplatser i Göteborg för att bidra till en livlig och rolig stad att leva i. Det kan dessutom skapa bättre förutsättningar för en god samhällsgemenskap”
(Göteborgs Stads budget 2013:31).

Detta mål som ställs upp 2013 är något som särskiljer sig väldigt mycket från de tidigare åren. Tidigare har inget nämnts över hur samhällsgemenskapen ska öka i staden, det som har nämnts innan har varit riktat mot att medborgarna ska trivas i Göteborg men inte varit så socialt inriktat som detta mål är. Detta kan ses som ett tydligt exempel på hur den sociala hållbarheten i staden ska kunna öka då det bygger på ökad social gemenskap.

För Antwerpen står det i inledningen och som en slags överskrift för politikområdet stadsutveckling att allt arbete ska bedrivas med en hållbarhetsdimension år 2009 och 2013.

”Staden ska utvecklas på ett hållbart sätt och ska vara en trivsamt plats för dess invånare, men även för dess besökare” (Antwerpen Budget 2009:7 och 2013:6).

Det kan anses vara en tydlig markering över att staden prioriterar en hållbar stadsutveckling. Det som dock kan ifrågasättas är på vilket sätt som detta ska uppnås. Antwerpen nämner inte detta i övriga mål och projekt som finns beskrivna. Det går inte heller att utläsa genom att läsa mellan raderna i målen. Det som dock nämns är följande i 2009 års budget.

”Staden ska utvecklas på ett hållbart sätt, det är inte stadens som i det offentliga i kommunen som man menar utan även att företag och de enskilda stadsdelarna” (Antwerpen Budget 2009:8).

Detta påvisar att staden vill ta ett helhetsgrepp kring hållbarhetsaspekten och att det ska inbegripa alla aktörer. Det är dock som tidigare nämnt att Antwerpen inte specificerar närmare om vad som inbegrips inom den hållbara stadsutvecklingen. Denna aspekt är dessutom borttagen till år 2013. Det är därmed svårt att avläsa på vilket sätt som Antwerpen arbetar med hållbar stadsutveckling. Det som dock går att utläsa och som kort bör nämnas är det tidigare beskrivna arbetet med bostäder och planeringen kring dessa projekt. Dessa projekt kan kopplas samman med den sociala dimensionen på hållbar stadsutveckling, då det gynnar de sociala aspekterna i staden. Även i det som staden inbegriper i kvalitet är ett flertal komponenter, bland annat hållbarhet. Det är dock svårtolkat av vad som avses med hållbarhet i det sammanhanget, om det är ett miljöinriktat mål eller ett rent kvalitativt mått på investeringens livslängd. Antwerpens hållbarhets mål blir därmed inte särskilt trovärdiga då det inte går att få en djupare beskrivning av vad målen innebär. Att nämna hållbarhet blir ett sätt för staden att göra sig attraktiv.

Miljö

En dimension av hållbarhet är den ekologiska dimensionen. Denna kan kopplas ihop med stadens miljöarbete. Det är framförallt i Göteborg som stort fokus läggs vid miljöarbetet, i Antwerpen är detta inte en fråga som diskuteras i lika stor utsträckning. I Göteborg är de frågor som är förknippade med miljö inom stadsutveckling prioriterade under alla de studerade åren, de har dock olika hög prioritet och synen på Göteborgs roll i arbetet har förändrats. I 2004 och 2009 års budgetar beskrivs miljöarbetet på följande sätt:

”Göteborgs Stad tar aktiv del i utvecklingen av Sverige till ett ekologiskt hållbart samhälle genom att bygga storstaden där konkurrenskraft och bärkraft går hand i hand. Den fysiska planeringen är viktig för att skapa ett långsiktigt, uthålligt och konkurrenskraftigt Göteborg” (Göteborgs Stads budget 2004:11 och 2009:15).

Målet är inte så ambitiöst då Göteborg endast ska bidra till utvecklingen i Sverige och de mål som finns uppställda för nationen. Det är inte ett helt renodlat miljömål då det går ut på att bygga en konkurrenskraftig storstad men som ska vara uthålligt och bärkraftigt. Konkret innebär det egentligen att Göteborg arbetar med miljömål då det också finns en vinning i det genom ökad konkurrenskraft. Det är en relativt lång tidsperiod som går mellan de studerade

budgetarna och att inte särskilt mycket av miljömålen har utvecklats på de fem år som gått däremellan. Det sker dock en mycket stor förändring kring hur staden lyfter fram sitt miljöarbete inom stadsutveckling till 2013.

”Göteborg ska minska sin klimatpåverkan för att bli en klimatneutral stad” (Göteborgs Stads budget 2013:29).

Detta är ett mycket ambitiöst mål, att bli en klimatneutral stad. Flera av de mål som finns uppställda för stadsutvecklings- och miljöarbetet i budgeten 2013 har som mål att i förlängningen leda till att staden ska kunna bli klimatneutral.

”Göteborg ska vara en föregångare i miljö- och stadsutveckling och en världens mest progressiva städer i att åtgärda klimat- och miljöproblem. Genom att gå före så underlättar vi även för de samhällen som har mindre resurser än vi att finna redskapen och vägen mot en hållbar livsstil” (Göteborgs Stads budget 2013:29).

Det är ett mycket ambitiöst och kaxigt mål som ställs upp. Vad som Göteborg kan göra så mycket bättre än andra städer går att diskuteras vidare. Det är dock intressant att staden har gått från att vara en del av Sveriges miljöarbete år 2004 och 2009 till att utnämna den egna staden till att vara en föregångare i miljö- och stadsutveckling och världens mest progressiva städer i att åtgärda klimat- och miljöproblem år 2013. Om det senare målet går att uppnå går att diskuteras, det bör nog snarare ses som ett visionärt mål som har som syfte att göra staden mer attraktiv och som en faktor som höjer stadens konkurrenskraft. Försättningsvis i budgeten beskrivs det också som att Göteborg ska vara en föregångare för andra samhällen, vilket kan ses som något väldigt ambitiöst om det ens är möjligt. Göteborg ska inte bara vara den mest progressiva staden utan har en stark ambition att även kunna lära andra. Detta är en mycket stor utveckling från att under en fem års period och om inte längre tillbaka, haft som mål att endast var en del av Sveriges miljöarbete. Det har skett en stor förändring i synen på vilken roll som miljöarbetet har för stadens utveckling. Under 2013 är stadsutveckling sammanslaget med miljö i budgeten, det påvisar också betydelsen av att ha en tydlig miljödimension i stadens stadsutvecklingsarbete.

5. Slutsatser och avslutande diskussion

Denna studie utgick från diskussionen om städers ökade betydelse. Den ökade urbaniseringen och de demografiska utmaningarna har kommit att ställa allt högre krav på storstäderna. Samtidigt så förs det en allt mer aktiv politik som är riktad mot städerna, bland annat från EU. Denna situation har lett till en konkurrens bland världens städer, där det gäller att sticka ut för att bli en vinnare. I denna studie har en kategori av städer som befinner sig inom denna kontext undersökts närmare, nämligen second cities, andra städerna i länderna. Sverige och Belgiens second cities har varit i fokus, Göteborg och Antwerpen. Studien har fokuserat på städers tillväxtorienterade politik, det vill säga stadsutvecklingspolitiken. Studiens syfte var att bidra med empirisk och teoretisk kunskap om vad stadsutvecklingspolitiken innehåller och att försöka synliggöra vilka eventuella förändringar som har skett för två olika second cities utifrån dess formulering i den kommunala budgeten.

I detta avslutande kapitel ges svaren till de frågeställningar som presenterades i kapitel ett samt att en diskussion kommer ske kring vilka eventuella förklaringar som finns till svaren på frågorna. Studien avslutas med en kort diskussion om vidare forskning.

De för studien uppställda frågeställningar var följande:

Vilka sakfrågor inbegriper de båda städerna, Göteborg och Antwerpen i sin stadsutvecklingspolitik under den senaste tioårsperioden?

Har det skett någon förändring av stadsutvecklingspolitiken under de senaste tio åren?

Går det, städerna emellan, att utläsa en gemensam syn på vad stadsutvecklingspolitik är och vad den syftar till?

I föregående kapitel har studiens resultat redovisats och analyserats och det har framkommit att det finns både likheter och skillnader i hur second cities formulerar sin stadsutvecklingspolitik. Det har även framkommit att det har skett förändringar inom stadsutvecklingspolitiken under de senaste tio åren i de två studerade fallen. Det har även gått att göra några mer oväntade fynd. En för Göteborg prioriterad fråga var att arbeta med *trygghet*. Detta är en fråga som teorin om stadsutveckling inte nämner. Det går dock att koppla Göteborgs arbete med trygghet till stadens mål om att bli en mer attraktiv stad, detta eftersom trygghet i staden är en förutsättning för att uppnå en högre nivå av attraktivitet. Det är dock ändå så att städer arbetar med trygghet inte är en helt självklar följd av dess arbete med attraktivitet. Det är därmed intressant att detta har framkommit i studien och kan utgöra ett litet bidrag till teorin om stadsutvecklingspolitiken.

I figuren nedan redogörs för hur stor närvaro de olika dimensionerna har haft i stadsutvecklingspolitiken i Göteborg och Antwerpen under de tio år som studerats. Detta är en översiktlig bild av resultatet och är en bedömning som är gjord utifrån hur de olika sakfrågorna har behandlats under den största delen av den studerade tidsperioden.

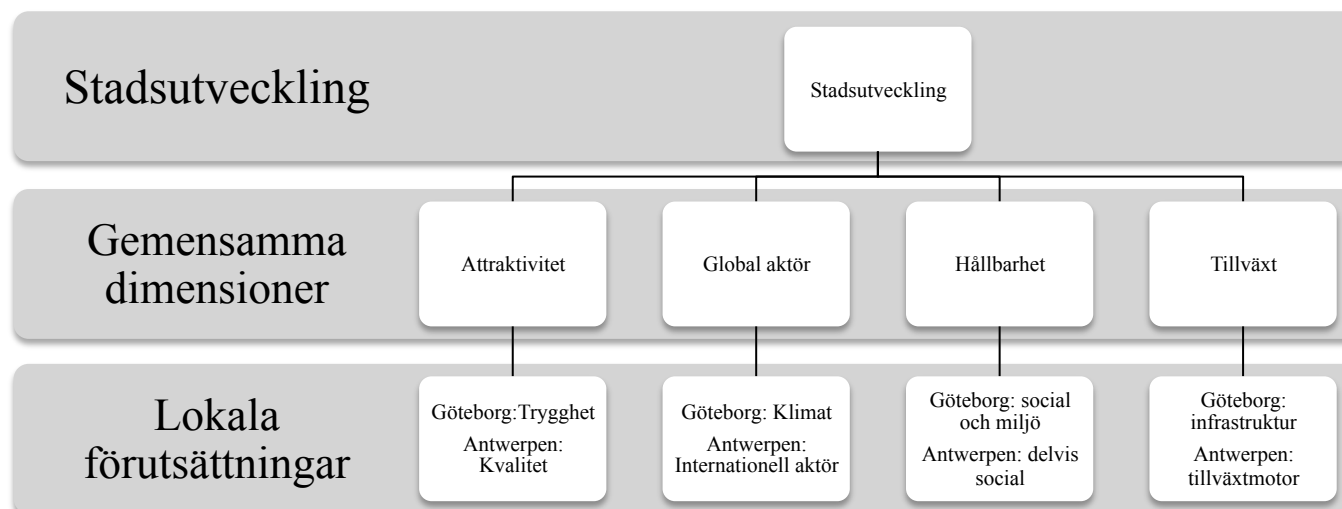
Figur 5. Analys av resultat

Dimensioner	Ingen närvaro	Indirekt närvaro	Stor närvaro
Planering			Göteborg har diffusa mål och Antwerpen både konkreta och visionära, men det går att utläsa en planering av stadsutvecklingen i båda fallen.
Prioriteringar			Göteborg prioriterar trygghet och miljöarbete medan Antwerpen prioriterar kvalitet och attraktivitet.
Bilder av framtiden			Göteborg påvisar en stävan om att bli en föregångsstad inom miljö och klimat. Antwerpen påvisar bilder av framtiden genom ”nya urbana miljöer”.
Tillväxt			Göteborgs tillväxtmål sker genom infrastruktur och ekonomiska mål. Antwerpen genom att bli en global aktör.
Attraktivitet			Göteborg gör sig attraktiv genom trygghet, evenemang samt miljö och Antwerpen med kvalitet.
Global aktör		Göteborg har högt ställda miljö- och klimat mål som indirekt kan leda till att staden blir en global aktör genom de frågorna.	Antwerpen nämner viljan om att bli en global aktör med inte på vilket sätt.
Hållbarhet		Antwerpen nämner hållbarhet som en sakfråga, men ger inga konkreta exempel på hur arbetet ska ske.	För Göteborg är den ekologiska- och sociala hållbarheten högt prioriterade mål.

Den tredje frågan som ställdes, om det går att utläsa en gemensam syn på stadsutvecklingspolitiken och därmed ett gemensamt syfte, är svårare att svara på än de två föregående frågorna. Genom att studera de två inledande frågorna om vilka sakfrågor som inbegrips och om det har skett en förändring går det att utläsa att vissa sakfrågor är desamma och andra är det inte. Det har skett förändringar, men dessa har inte inneburit att de båda second cities har utvecklats i samma riktning. Svaret på den tredje frågeställningen bör därför vara att det inte finns en gemensam syn på vad stadsutveckling är och vad den syftar till. Det är dock inte så enkelt. Genom denna studie som är unik i det fallet att den undersöker hur second cities formulerar sin stadsutvecklingspolitik i den kommunala budgeten, har det framkommit att det finns ett antal övergripande frågor, vilket i studien benämns som dimensioner, som är gemensamma för de båda städerna. Det är dock så att flertalet av de konkreta sakfrågorna som städerna arbetar med är relativt olika. Förklaringen till detta kan vara att det beror på lokala förhållanden i respektive stad. I inledningen av studien formulerades en fundering om det finns några principiella skillnader i städernas stadsutvecklingspolitik beroende av inom vilken kommunalstruktur som de befinner sig? Det är bland annat det, samt andra lokala förhållanden som kan vara det som påverkar de skillnader som finns inom stadsutvecklingspolitiken som formuleras i den kommunala budgeten. Detta eftersom det finns skillnader i de två undersökta städernas budgetars struktur och därmed hur målen i budgeten är formulerade. Det påverkar i förlängningen den syn på stadsutvecklingspolitik som förmedlas. I fallet Antwerpen som representerar det Napoleonskasystemet, har inte kommunen samma beskattningsrätt som i fallet Göteborg inom det Nordeuropeiskasystemet. I Antwerpen får kommunen bidrag för att föra sin stadsutvecklingspolitik vilket leder till att målen snarare blir en ”redovisning” av vilka projekt som staden kommer att genomföra och vad målen med dessa är. I Göteborg är det kommunen själv som har beskattningsrätt och det speglas av att de mål som formuleras är mer diffusa. Dessa mål måste dock sedan konkretiseras av respektive nämnd och förvaltning, vilket också kan vara en orsak till målens karaktär.

Det går därmed att måla upp en enkel modell för hur stadsutvecklingspolitiken är formulerad på ett översiktligt plan för second cities. Det är därmed inte modell som kan kopieras rakt av andra second cities eftersom de mer specifika sakfrågorna bör grundas i lokala förhållanden.

Figur 6. Översiktlig modell för stadsutvecklingspolitik i second cities

Om svaret på den tredje frågeställningen istället hade varit ja, det vill säga att det finns en gemensam syn och ett gemensamt syfte för stadsutvecklingspolitiken i second cities, hade en exakt modell kunnat ställas upp och sedermera applicerats av andra second cities. Det skulle dock troligtvis inte varit ett bra koncept att applicera på alla second cities. Detta eftersom grundidén i Floridas teorier för att en stad ska uppfattas som attraktiv är att den är en unik plats, där olikheter möts och där kreativitet kan uppstå. Det är antagligen också så att de två valda exemplen på second cities i denna studie befinner sig i en liknande utvecklingsfas. Second cities i andra delar av världen kan ha helt andra förutsättningar och har inte utvecklats i samma riktning som Göteborg och Antwerpen har gjort. Det är därför mest troligt att de resultat som har framkommit i denna studie inte överensstämmer för hela kategorin av second cities.

Den naturliga frågan nu i slutet av studien är därmed, vad vet vi nu som vi inte visste innan? Det som vi visste sedan innan och som även denna studie bekräftar är att det finns skillnader i hur städer väljer att formulera sin stadsutvecklingspolitik. Det som vi dock vet nu, är att det går att se gemensamma övergripande frågor som är de samma för olika second cities, men vilka konkreta sakfrågor som städerna arbetar med anpassas efter de lokala förutsättningarna som finns i staden. Det som vi också vet nu, är att det har skett ett skifte i politiken och vilka frågor som prioriteras och hur politiken utformas. Det kan sägas ha skett en intensifiering av stadsutvecklingspolitiken, men denna sker på olika sätt beroende på de lokala förutsättningar som finns. Detta avgörs av vilka frågor som kan anses skapa högst grad

av attraktiva för respektive stad. Studien bidrar också med att förse budgetteorin med uppdaterad kunskap. Då studien har kunnat påvisa hur olika mål formuleras i budgeten beroende på inom vilken kommunalstruktur som de befinner sig.

Det är dock viktigt att poängtera att uppsatsens slutsatser och dess tillförlitlighet måste beaktas utifrån de metodologiska val som är gjorda. De slutsatser som jag drar är till stora delar grundade i det analysverktyg som har konstruerats och använts i studien. De val som är gjorda är grundade utifrån den teori som använts i studien, men det är ändå val som har behövts göras, vilka kan vara subjektiva. Detta kan ha påverkat reliabiliteten i studien, men med förhoppning om att den är begränsad.

En inledande diskussion i studien handlade om det förändrade klimat som finns för världens städer genom den demografiska utvecklingen och den ökade urbaniseringen och på vilket sätt som detta påverkar den politik som förs i städerna. Det har dock varit svårt att utläsa och få något svar på detta eftersom studien endast har fokuserat på ett enskilt politikområde, stadsutvecklingspolitiken. Fortsatt forskning skulle därmed kunna undersöka och studera städers politik i ett bredare perspektiv. Vilket skulle innebära att även ”den traditionella” välfärdspolitiken inkluderas, det vill säga områden som skola, vård och omsorg. En sådan övergripande studie skulle på ett tydligare sätt kunna ge svar på de teorier som ställs upp om att en allt större andel av kommunernas politik är tillväxtorienterad stämmer. I en sådan studie skulle kategorin second cities kunna jämföras med andra kategorier av städer för att kunna läsa om det finns någon skillnad i dess benägenhet till tillväxt.

Referenser

Litteratur:

Antoni, Rudolf. 2007. "Göteborg och den kreativa klassen" i SOM-rapport nr. 39 Nilsson, Lennart (red.) *Det våras för regionen*. SOM-institutet

Andersson, Roger, Bråmås, Åsa och Hogdal, Jon. 2009. *Fattiga och rika - segregationen ökar, flyttningsmönster och boende segregation i Göteborg*. Rapport Göteborgs Stad.

Bokenstrand, Cecilia. 2000. *Den politiska budgeten – Om nya kommunala budgetprinciper och budgeten som process för dialog*. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs Universitet, Göteborg.

Bosmans, Bie, Christiaens, Etienne and Moulaert, Frank. 2007. "The end of social innovation in urban development strategies?". 238-251 *European Urban and Regional studies 2007 14:238*.

Brunsson, Nils och Rombach, Björn. 1985. *Går det att spara? Kommunal budgetering under stagnation*. Doxa ekonomi, Lund.

Bryman, Alan. 2008. *Social research methods*. Oxford University Press, Oxford.

Christiaens, Etienne, Moulaert, Frank and Bosmans, Bie. 2007. "The end of social innovation in Urban Development Strategies?". 238-251 *European Urban and Regional studies 14:3*.

Considine, Mark. 2005. *Making public policy*. Polity press, Malden, USA.

Dannestam, Tove. 2009 *Stadspolitik i Malmö – Politikens meningsskapande och materialitet*. Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet, Lund.

Engström, Carl-Johan. 2012 *Hållbar stadsutveckling – hinder och möjligheter*. Delegationen för hållbara städer.

Florida, Richard. 2001. *Den kreativa klassens framväxt*. Daidalos, Stockholm.

Flyvbjerg, Bent. 2007. *Making Social Science Matter – Why social inquiry fails and how it can succeed again*. Cambridge University Press, Cambridge.

Fredriksson, Charlotta och Marntell, Malin. 2013. *Stadspolitik för miljömässigt, socialt, kulturellt och ekonomiskt hållbar utveckling*. WSP Analys & Strategi

- Hall, Tim and Hubbard, Phil. 1996. "The entrepreneurial city: new urban politics, new urban geographies?". 153-174 *Progress in Human Geography* 1996 20:153.
- Hodos, Jerome. 2007. "Globalization and the concept of the Second City". 315-333 *City & Community* 6:4 December 2007.
- Hubbard, Phil. 1996. "Urban design and the city regeneration: Social representations of entrepreneurial landscapes". 1441-1461 *Urban Studies* 1996 33:1441
- Häggroth, Sören och Andersson, Lars M. 2012. *Kommunala vägval*. Nya Doxa, Nora.
- John, Peter. 2009. "Why study urban politics?" i Davies, S. Jonathan och Imbroscio L. David (red.) *Theories of urban politics*. Sage, Los Angeles.
- Jönsson, Sten och Malmer, Stellan. 1977. *Kommunal budgetering under desillusion. Göteborgs kommuns budget för 1977*. FE-rapport 101, Företagsekonomiska institutionen, Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Kates, W. Robert, Parris, M. Thomas and Leiserowitz, A. Anthony. 2005. "What is sustainable development?". 8-21 *Environment: Science and Policy for Sustainable Development* 2005 47:8
- Lidström, Anders. 2003. *Kommunsystem i Europa*, Liber, Malmö
- Loughlin, John, Hendriks, Frank and Lidström, Anders. 2011. *The oxford handbook of local and regional democracy in Europe*. Oxford University Press, Oxford.
- Mattson, Ingvar. 2000. *Den statliga budgetprocessen – rationell resursfördelning eller meningslös ritual?*, SNS Förlag, Stockholm
- Montiel, Ivan and Ramus A. Chatherine. 2005. "When are corporate environmental policies a form of greenwashing?". 377-414 *Business Society* 2005 44:377
- Norén Bretzer, Ylva. 2010. *Sveriges politiska system*. Studentlitteratur, Lund.
- Przeworski, Adam and Teune, Henry. 1970 *The logic of comparative social inquiry*. Wiley-Interscience, New York.
- Rubin, Irene. 1993. *The politics of public budgeting: Getting and Spending, Borrowing and Balancing*. Chatham house publisher Inc. Chatman, New Jersey.

Sager, Fritz and Kaufmann, David. 2013. "How to rise and shine: Positioning strategies of secondary capital cities". *Paper prepared for the 2013 EGPA Annual Conference – PSG V: Regional and Local Government, Edinburg, 11-13 September 2013.*

SKL. 2010. *Hållbar stadsutveckling*. Positionspapper.

Yin, Robert K., *Fallstudier: design och genomförande*, Liber, Malmö, 2007

Wildavsky, Aaron and Caiden, Naomi. 2001. *The new politics of the budgetary process*. Addison Westly Longman, New York.

Willems, Dries and Vandenbroucke, Tania. 2007. "The spatial policy quest in Antwerp 1970-2006. *ISOCARP Review 03*. Ghent

Hemsidor:

Antwerpen Stads hemsida:
www.antwerpen.be

Boverkets hemsida:
www.boverket.se

EU kommissionens tävling, Access city award:
<http://ec.europa.eu/justice/events/access-city-award-2014/>

EU:s politik för städer:
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_final.pdf

FN-förbundet, Hållbar utveckling:
<http://www.fn.se/fn-info/vad-gor-fn/utveckling-och-fattigdomsbekampning/hallbar-utveckling-/>

Göteborgs Stads hemsida:
www.goteborg.se

Valresultat i Antwerpen:
<http://www.vlaanderenkiest.be/verkiezingen2012/index.html#/gemeente/11002/uitslagen>

Offentligt tryck:

Antwerpen Stad, Budget 2013

Antwerpen Stad, Budget 2009

Göteborgs Stad, Byggnadsnämndens budget 2013

Göteborgs Stad, Kommunfullmäktiges budget 2013

Göteborgs Stad, Kommunfullmäktiges budget 2009

Göteborgs Stad, Kommunfullmäktiges budget 2004

Het Eilandje- Het Masterplan fas 1, 2005. Antwerpen.

Het Eilandje- Het Masterplan fas 3, 2005. Antwerpen.

Lagar:

SFS (1991:900 1 kap. 1§) Kommunallag

Bilaga 1. Citat för Antwerpen på originalspråk

Citaten som finns i kapitel 4 är tagna från Antwerpens budget år 2009 och 2013, samt officiella dokument för Antwerpen. Vissa av citatens originalspråk är nederländska och andra på engelska. Det är författaren som har gjort översättningarna.

Planering s.34: In de stationsomgeving van Berchem wordt in 2013 gestart met het ontwerp en de heraanleg van de open ruimte, ifv een kwalitatieve multimodale stationsomgeving (Antwerpens Budget 2013:7).

Planering s.34: Antwerpen moet de meest aantrekkelijke leefomgeving zijn voor wie hier woont, werkt of op bezoek komt. (Antwerpens budget år 2009:3 och 2013:3).

Prioritering s.36: The plans for this area mainly focus on allocating new purposes for existing buildings. There is therefore little modernisation planned with the exception of several detached buildings (Het Eilandje- Masterplan fas 1,2005:12).

Prioritering s.37: In het voor jaar wordt de eerste toewijzing van grond en voorzien. Er word teen mix voor zien van sociale woningen, betaalbaar wonen, kantoren en winkels (Antwerpen budget 2009:8).

Prioritering s.37: Programma Eilandje. In de Cadixwijk wordt in 2013 gestart met de bouw van de eerste fase in de wijkontwikkeling. Op een bouwveld (C2) van 8 kavels tussen de Indieënstraat en de Madrasstraat zal een mix van betaalbare gezinswoningen, sociale woningen en een kinderdagverblijf worden gerealiseerd door private ontwikkelaars en Woonhaven. Daarbij wordt hoog ingezet op architectuur en passief bouwen. Het naastliggende bouwblok D2 aan het Kempisch dok zal door AG Vespa worden toegewezen voor een gemengde kantoor- en woonontwikkeling. AG Stadsplanning legt de straten en kaaien in de omgeving aan met o.a. parkjes, een maritieme speeltuin en een sportveld (Antwerpen Budget 2013:8).

Prioritering s.41: Kwalitatieve straten en pleinen verhogen de aantrekkelijkheid, dynamiek en leefbaarheid van de stad. Kwaliteit slaat op beeldkwaliteit, gebruik, veiligheid, duurzaamheid en reinheid. Een pro-actieve, geïntegreerde en constructieve aanpak, in samenwerking met de stadsbouwmeester, staat daarbij centraal (Antwerpens budget 2009:12).

Bilder av framtiden s.43: Het Masterplan Phase 2 creates opportunities for the development of a new urban environment combined with the active, modern port. A mixed urban area will be created on a unique scale for Antwerp. The area will be comparable to other European port districts such as the Oostelijk Havengebied in Amsterdam, Sydhavn in Copenhagen and HafenCity in Hamburg and will be a new impulse for the city (Het Eiljande - Masterplan fas 2, 2005:10).

Bilder av framtiden s.43: Residential living on Mexico-eiland is essential for the development of a lively urban environment. This can be in the shape of lofts, apartments and penthouses. New urban types of housing will be created in addition to traditional solutions (Het Eilandje- Masterplan fas 2, 2005:21).

Tillväxt s.45: Facilitaire doelstellingen bieden voor de ganse group stad Antwerpen houvast bij de realisatie van de missie "Antwerpen de meest intressante plek maken om te werken, wonen en bezoeken," en dit overheen alle doelstellingen (Antwerpen Budget 2009:3 och 2013:3).

Tillväxt s.46: Het Masterplan 2020 verhoogt de bereikbaarheid, de verkeersveiligheid en de leefbaarheid in Antwerpen. - Via een goede beleidsvoorbereiding garanderen we een goede samenwerking met Vlaanderen en binnen de groep Antwerpen, en regisseren we de projecten naar opvolging en kwaliteit (Antwerpen Budget 2013:10).

Tillväxt s.48: The demand for large-scale urban functions will increase in the future. Examples of these kind of functions are a mega-cinema with restaurants, an events hall with indoor skiing facilities, an educational institute with congress facilities, a three storey mega-furniture boulevard, a circus theatre with ballroom, etc (Het eilandje – masterplan fas 2, 2005:10f).

Tillväxt s.48: De realisatie van bovenlokale fietsroutes en van tramverlengingen wordt ondersteund en begeleid (Antwerpen budget 2013:10).

Attraktivitet s.50: *Leefbare stad* (Liveable City) wanted to make living in the metropolis attractive once again, and was all about developing facilities, more safety and the re-design of public space (Willems och Vandenbroucke 2007:155).

Attraktivitet s.50: Goed onderhouden straten, pleinen en parken verhogen de

aantrekkelijkheid en leefbaarheid van de stad Ze zijn bij uitstek een toonbeeld van een goed georganiseerde overheid (Antwerpens Budget 2009:11).

Attraktivitet s.51: Ten bate van alle Antwerpenaren willen we het gebruikscomfort en de kwaliteit van straten, pleinen en parken door middel van een doelgerichte aanpak van inrichting en onderhoud op een vooraf bepaald niveau brengen en houden (Antwerpen budget 2013:12).

Attraktivitet s.51: Beleidsdomein openbare werken draagt bij aan de doelstelling "De stad garandeert iedereen een goed onderhouden publieke ruimte" (Antwerpen budget 2013:10).

Global aktör s.52: Antwerpen moet de meest aantrekkelijke leefomgeving zijn voor wie hier woont, werkt of op bezoek komt. Daar wil de bestuursploeg de komende zes jaar aan werken, samen met alle Antwerpenaars en bezoekers. In een wereld waarin steden alsmaar belangrijker worden, heeft Antwerpen als grootste stad van Vlaanderen de verantwoordelijkheid om aan te tonen dat de toekomst aan de steden is. En dat die toekomst positief is (Antwerpens budget år 2009:4 och 2013:5).

Hållbarhet s.54: De stad ontwikkelt een duurzame ruimtelijke structuur, aantrekkelijk en leefbaar voor haar bewoners en bezoekers (Antwerpen Budget 2009:7 och 2013:6).

Hållbarhet s.55: De stad ontwikkelt met haar bedrijfseenheden, haar dochters en de districten een duurzame ruimtelijke structuur (Antwerpen Budget 2009:8).